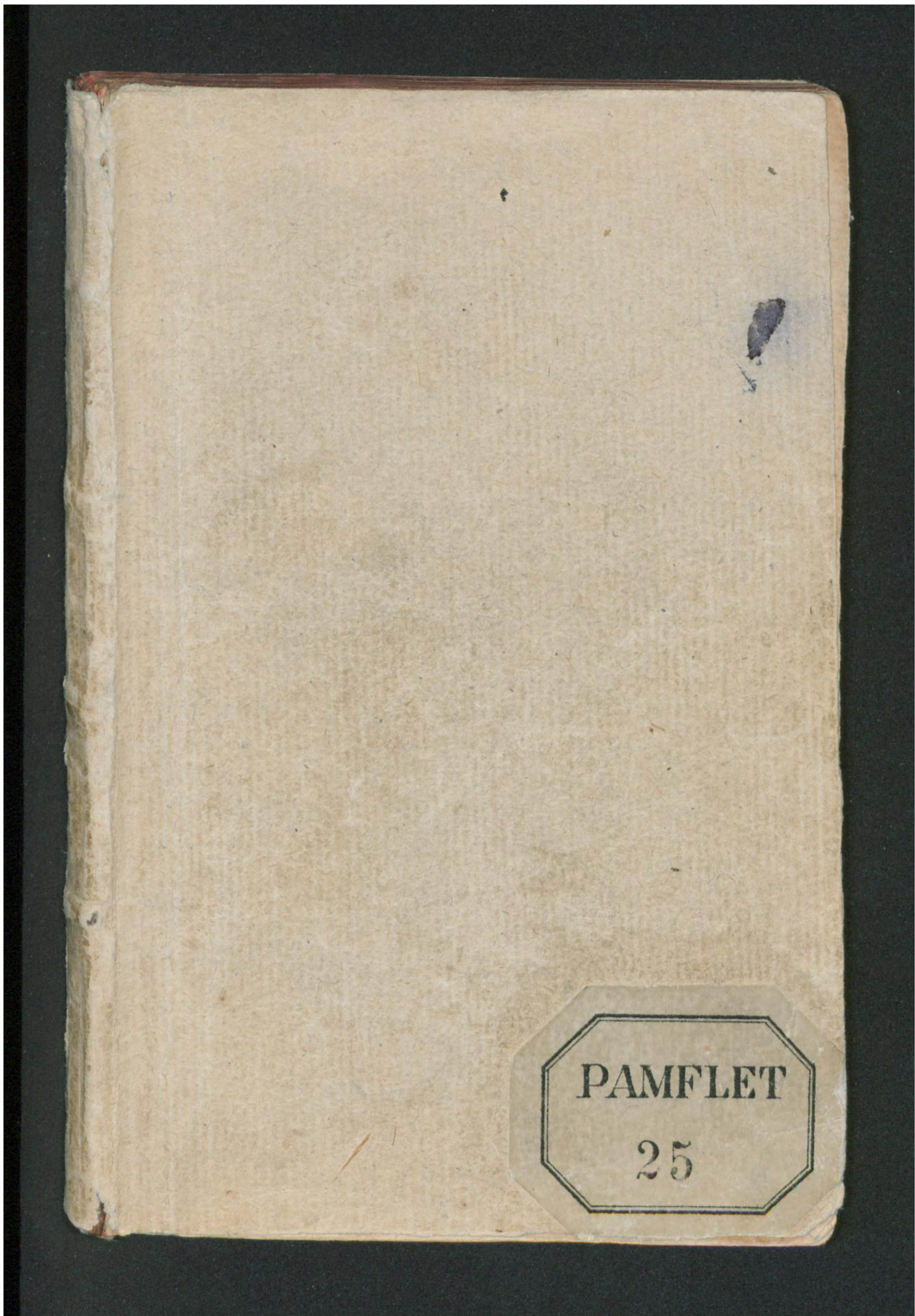
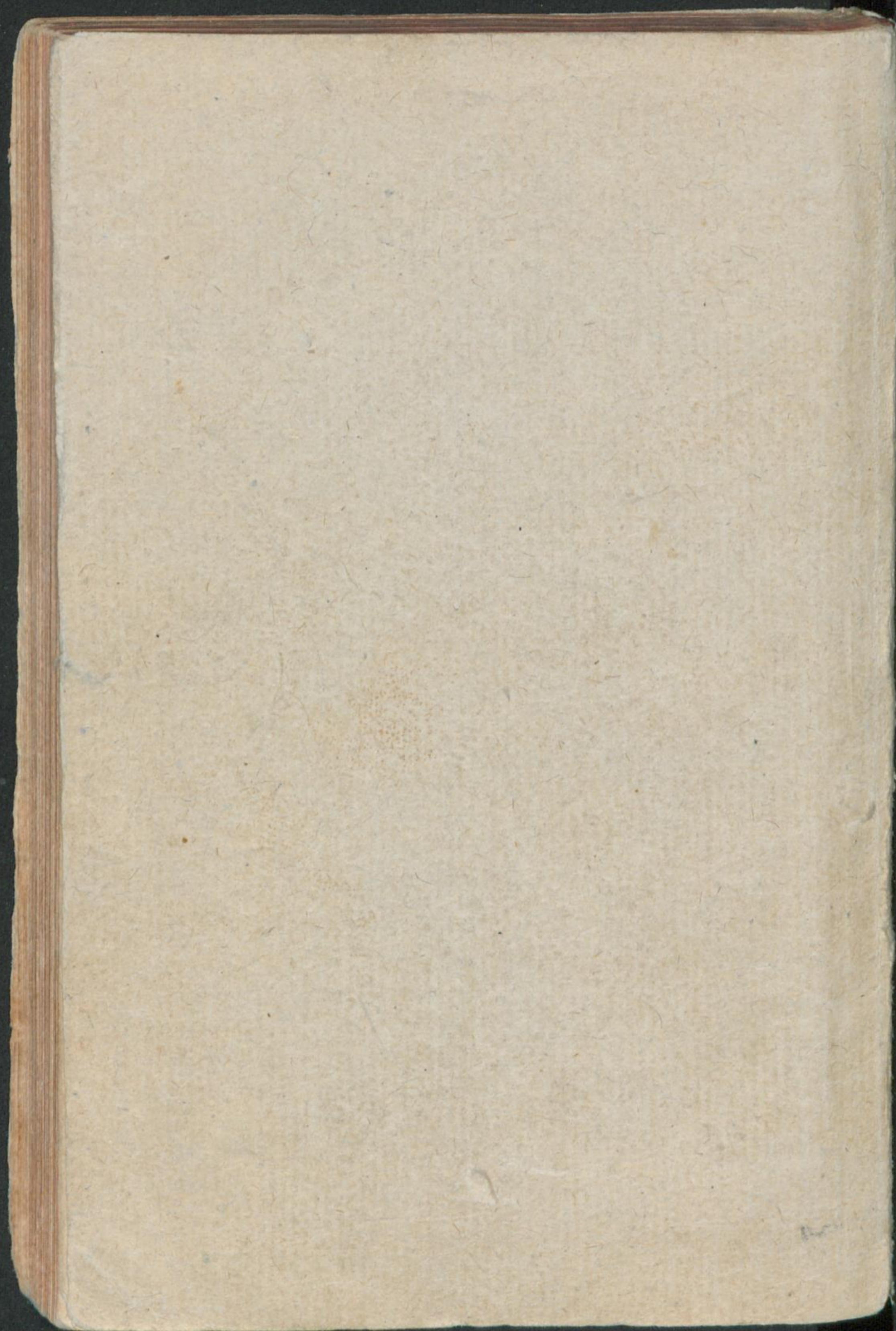

PAMFLET
25

918

Een suyuerlic-
ke ende seer schoone Disputatie.

Welcke gheschiet is in den Haghe in Hol-
lant / tusschē die kettermeesters ende eenen
Christelijcken Priester / ghenaemt Jan van
Woorden / aldaer geuangen ende oock ver-
brant. Welcke questien al wel gheno-
teert gheweest zijn / van eenen wel
gheleerden man / An. duy-
sent vijfhondert xxv.
dē xv. dach Sep
tembris.

Wat macht schaden /
Ick hebt ghewaecht.

¶ Inden yersten de tafel vanden kettermeesters ende ander vanden Keyserlijcken Maiesteyt ter disputatie voorschreuen/ geordineert int corte.

C. Meester Claes Coppijn de Montibus kettermeester.

G. Meester Goetschalck Rosemont / kettermeester.

R. Meester Ruwaert van Enchusen/ Doctoor.

D. de Deecken.

Ja. Meester Jan van Duuenvoorde/ raet van Hollant.

Rey. Meester Reynier/ procuruer generael van Hollant.

J. Heer Jan van Woerden/ geuangen.

laes. Wat hebdy lieuer dat wy in duytsch spreken oft in Latijn? Jan. Hoe ghy wilt. C. Wat willen wy hem yerst vragen. Goetscalck. Laet ons yerst aent principaelste vallen. Auwaert. Het waer beter dat wy hem vraechden oft hy u bekende voor een competenten rechte. Claes. Heer Jan/sult ghy oock antwoorden op al tgene dat ick u vragen sal. Jan. Ick sal u antwoorden daer ic van rechts wegen ben schuldich op te antwoorden. Claes. Hout u hant voor u borst als een Priester / ende sweert ons hier/ dat ghy ons hier van als sult de waerheyt seggen / van dat wy u vragen sullen. Jan van Woorden. Alsoo als ghy my tot sweeren dwinghet ende ouerheyt hebt / soo belooue ick u behoorlijc antwoort te geuen. Claes. Siet/dit is u confessie/ laestwerf by die van den rade ghedaen / hoort toe/ ick salse u lesen. Jan van Woorden. Mijn Heeren/ ick protesteer hier voor u/ dat ic niet van meyninghe en ben/ u luyden eenighe antwoorde te gheuen/eer ic u by een opentlijcke protestatie/die redene mijns gheloofs ghegheuen hebbe / ende dan sal ick u van als goet bescheyt doen. Claes de Montibus. Wy en hebben met u protestatie niet te doen. Goedtschalck Rosemondt. Antwoort op tghene dat wy u vraghen. Jan van Woor-

den geuangen. Jck en sal v een woordeken niet antwoorden/ voor dat ghy mijn protestacie ontfanghen sult hebben. Claes Coppyn de Montibus ketter meester. Jck segghe v / wy en willen v protestacie niet hooren. Jan van Woorden gheuangen. Wat wildy dan verloren arbeyt doen. Jan van Duuenoorde. Laet hem protesterẽ dat hem belieft/ wãt tis behoorlijc. Jan. My dunct dat ghy coemt om my te bespotten / want ghi my emmers tot antwoorden wilt dwingen. D. Ten is so niet/ en laet v niet duncken/ dat wy gecomẽ zijn/ om v te achterhalen/ maer wy souden v geerne leeren/ ende tot beter kennisse brengẽ / daerom vertrect niet om ons antwoort te geuen. Heer Jan dat ghijt verstaet / mijn heer de commissarius is hier gecomen/ ende van den Keyser ghesonden / om een rechter te zijn in die sake. C. Siet hier is mijn commissy/ besietse/ en laet v niet duncken/ dat wy v yet bedriegen. J. Jc en segge daer niet tegen / maer leest die commissy. K. Leest dat puntken vã v commissie/ want tsoude te langhe zijn om te lesen. ¶ Hier wort die commissy gelesen. Wel wat segdy daer af. Jan. Jck wilt wel gheloouen dat ghy vanden Keyser ghesonden zijt. K. Laet dat teeckenen/ hy consenteert inde rechten. C. Laet ons nv weder tot ons propoost comẽ, Wat segdi tot dese v

eyghẽ cõfessie? J. Jc singe myn oude liedekẽ/ dat ic niet eer antwoorden en sal / voor dat ghy die potestatie mijns gheloofs sult ghehoort hebben. Jo. Soo segtse ons. Jc Jan van Woorden protesteer hier opentlic voor v. Hier beghinnen sy te lachen. Wat ist dat ghy lacht/ende met my spot? een goet rechter behoort medelijden te hebben met een misdadigen (soo ghy my houdet) Eñ emmers ghy luyden behoort te doen als Paulus vermaent. Die cranck is int gheloof/ die sout ghy opnemen/ende meer geneycht wesen om die ghevanghen te ontslaen/dan te verdoemẽ. D. Neen Heer Jan: Die Heeren en lachen om v niet / maer sy willen v vromelijck hooren spreken / ende doen dit slechs wt eenolley lichtuaerdicheit. Jan. Nv wel aen ick sal weder beghinnen : Jck Jan van Woorden protesteer voor v mijn Heeren ende Commissarien/als dat ick niet vã meeninghe en ben/yet te defineren. R. Ha ha/wilt ghy defineren/ Wie soude v definitie ontfanghen willen / wat een properen clerck is dit. J. Jck en wil niet een woordt meer spreken/want ghy alleen wt zijt/ om my te bespotten. Jo. Gaet voort met dat ghy begonnen hebt te segghen. J. Jck Jan van Woorden protesteer / rc. dat ick niet van meeninghe en ben yet te defineren/dat in die heylighe schrift niet en is wtghespro

 ken.

ken. Nu. Langt my den Bibel / wat dinck/ ſalmen die ſchriftuer alleen gebruycken en-de gheloouen/ ymmers ſtaet hier int werck der Apoſtolen / dat Paulus Ciriam eñ Fi-lociam door ghegaen heeft / ende gheleert te onderhouden die gheboden der Apoſto-len ende ouderen. Jan. Die Apoſtel Pau-lus heeft dat te recht gheboden ende ghe-leert/ want die geboden der Apoſtolen qua men met die hevlighe ſchriftuer ouer een. Go. Ja/maer hier ſtaet alſo. Het is goet ge docht den heylighen gheeſt ende ons/ ꝛc. Wat dunct v van dat woordeken (eñ ons.) Jan. Het ſelfde dat die Apoſtolen doen ter tijt ſloeten/ dat accoordeerde met die heyli-ghe ſchriftuer / want die hadden verboden bloet te eten / ende dat gheſtoruen was te raken/ ymmers bewesen ſy in haer Conci-lien met die Propheten/ dat die Heydenen mede behoorden aengenomen te werdẽ tot ten Euangelium / daerom waſt vã noode/ eñ die Wet der liefden eyſchende dat alſoo/ dat deen dander alſo ſoude te ghemoet co-men/daerom die hertneckige Joden die op haer Wet ſeer ſtonden/conſenteerden/ dat de Heydenen die beſnidenis totter ſalicheit niet en was van nooden/eñ doen quamẽ de Joden ſo veel te dienſt dat ſy hen wachtedẽ vant gewurchde bloet/ want anders daert gebot des liefdẽs ons niet en dwinct tot een

werck

werck des wets/gelijck wy sien/ dat nv die voorsproken ordonantie der Apostolen al tot niet is/waer wt blijct dat die Apostolen haer in haer commissien niet en hebben te buyten gegaen/ die haer Christus beueelt/ segghende: Gaet en preect dat Euangeliũ allẽ creatueren/leerẽde te onderhoudẽ alle dat ic v geboden heb eñ beuolen. C. Maer siet dat xxiij. Capittel wat daer staet. J. Op den stoel Moysi soo hebben geseten die Scriben ende Pharizeen/ dat sy seggen dat doet/na haer wercken en wilt niet doẽ. C. Hoort ghy dat wel/dat sy seggen/dat doet spreect Christus. J. Schaemt v dan ghy nieuwe Scriben ende Phariseen / dat v wercken boos ende quaet zijn/eñ contrarie der Euangelischer waerheyt eñ leeringhe. Oic en sit ghi luydẽ op dẽ stoel Moysi niet ouermidts dat ghy die wet Moysi niet en leert die vã god gegeuẽ is/twelc in diẽ ghijt dedet/wy souden naerstelijck na v hooren/ voorwaer aẽ twoort gods en behoortmen noch af noch toe te doẽ/maer dat ghy ghebiet/salmen alleen doen eñ houden. R. In dien datmen alleen doen sal dat God ghebiet/soo hebben die Apostelen grofelijc ge dwaelt. J. Hoe dat? R. Want haer was voorghelept een forme des doopsels om te doopẽ indẽ naem des vaders/ des soons eñ des heylighen gheests/ welcke forme sy na-

maels verandert hebben / doopende allen inden naem Jesu. J. Dat is waer gheseyt. C. Wat weet ghy daer teghen te segghen. J. Syt ghy Meester der onderwijsen/ ghy crijst ende roept ouer my al ghelijck/ allegerende al waert ghy verwoet/ ghy briest als woluen om een schaepken te verslinden. C. Neen spreect wel/ dat wy doen dat doen wi ter liefde van v/ wy souden v geerne tot beter verstant bringhen. J. Wie is soo onuerstandich die hem een weynich in de heylige schrift verstaet/ hy verstaet wel dat die forme des doopsels wel accordeert in den name Jesu met die voorghesproken woorden Christi/ ghy hebt al een vleeschelijc verstãt van Gods woorden. Inden naem Gods te doopen/ dat is/ inden cracht Gods te doopen/ dat en is niet te verstaen / datmen die woorden iuyst moet wtspreken. Jck doope v inden naem des Vaders / ende des soons ende des heylighen gheests/ want dat rijck Godts en is niet in eenighe sonderlinghe woorden/ maer in die cracht Gods. Als nu die Apostelen inden naem Jesu doopten/ om den naem Jesu prijselijck te maken/ soo doopten sy indẽ naem Gods/ ende sy en deden God gheen cleynichept. Dat wy God drieuoudich in personen eñ eenuoudich int wesen onder eenen naem eeren / het sy des Vaders/ of des Soons/ oft des heylich gee-

nes aenroepen oft groeten/dat is ghemeen inder schriftueren. Anders als wy den Vader op des Vaders naem aenroepen in ons dagelicx ghebet/soo souden wy achtervolgende v argument schijnen die persone des soons eñ des heylighen geest te vercleynen/ ende wy en souden dan oock niet verhoort worden / want wy (na dat v reden luyden) inden naem des soons niet en bidden/want wy Jesus naem niet en noemen. O blinde meesters. V. De Heeren vragen al dit/oft ghy niet en wilt geloouen dan alleen de heylighe schrift. J. Neen ick niet een letterken. V. Ist dan onbehoorlijck te gheloouen vet dat met die heylige scrift nz wtgesprotẽ is? J. Ick en geloove geen schriftuere/als noot sakelijctot onse salicheyt / dan der heyliger Bibelen. V. Waerom seyt Christus dan: die v hoort die hoort my. J. Dat is recht/ maer wat vossen waren dat? Dat warẽ de Apostolen/die Christus wtghesendt hadde als onder die woluen/soo wie haer hoorde die hoorde Christum sprekẽ/ wãt sy niet en waren die haer eygen woorden sprakẽ/ maer die geest des Vaders sprac door haer. Eñ ghi eñ v ouerheeren zijt nv die woluen/ die de schaepkens byten eñ veriaghen/wy sullen v hooren als die Heer v sendt gelijck schaepkens indẽ oest des Euangelijs/maer ghy hebt v vertoont te wesen Ambassaten

eñ Commiſſarien des Keyſers als v brieuē
betuygen/daerō en coēt dit woꝛt Chꝛiſti
met v niet ouer een/ Die v hooꝛt/die hooꝛt
my. G. Ghelooft ghy alle boeken des hey
ligen ſchꝛifts? J. Ja ick alle die boeckē die
ontfangen zijn van die warachtigs chꝛiſten
kercke. C. Wat weet ghy wat boeckē dat
ontfanghen zijn oft verwoꝛpen dā dooꝛ de
terminatiē vā de heylige roomſche kercke.
J. Die heylige ſchꝛift ſluyt ouer al open/eñ
geeft getuychnis des eenigen heyligē geeſts
die daer in ſoetelijc ſpꝛekende is in die ooꝛen
der gelooуigen menſchen. Alleen alſo heeft
Chꝛiſtus zijn leeringe gheconfirmeert met
ſchꝛiften / hierom want onſe gheeſt op die
ſchꝛiftueren grondelijc valt/ eñ derwaerts
ghetogen woꝛt/ſoo gheloouen wy / eñ om
dat wy gheloouen ſoo ſpꝛeken wijt ooc ſeyt
Paulus/als oock die Pꝛopheet ſeyt: Jc heb
be ghelooft/daerom heb ick oock gheſpꝛo-
kē. A. Hoe coemt dat by/dat ghy die Doc
toꝛē der heyliger kerckē niet en gelooft/ eñ
ontfanct. J. Daer en is maer eē waerach-
tich heylich doctooꝛ inder heyliger kerckē/
dz is die heylige geeſt/die ons alle waerheit
leert/ic hooꝛ dat ons god gebiet dat wi zijn
gebodē ſullen onbeſmyckelijc onderhoudē.
want wi hebbē een vaſt woꝛt der Pꝛophe
ten / als Petrus ſeyt/welck wy behooꝛē te
doen. Eñ dat woꝛt is een yegelijc niet on-
ders

derwoꝛpẽ/maer dooꝛ den heylighen gheest hebben die heylighe mannen ghespꝛoken/ tot welcke schꝛiften Chꝛistus ons vermaẽt om te ondersoecken/want sy van hem ghe tuygenis geuen/van anderẽ Doctoꝛẽ boecken te lesen eñ te onderhoudẽ/en hebbẽ wy sulcken beuel of raet niet van dẽ Heere ont fanghen. Nu. Ouermids dat Chꝛistus alle dinck heeft ghedaen volcomelÿck/soo heeft hy veel dinghen die Doctoꝛen nae ghehouwen / om van haer geleert ende geboden te woꝛden/dat dat waer is/tuycht ons sint Jan. Daer zÿn meer ander dinghen (seyt hy) die Jesus ghedaen heeft / souden die al gheschꝛeuen woꝛden/die geheele weerelt en soudens nz mogẽ begrÿpen. C. Daer staet mede alsoo dat Chꝛistus meer ander teekenen heeft ghedaen/die in dit boeck niet ghe schꝛeuen en staen. J. Dat is waer / maer leest datter by staet. Maer dese dinghen zÿn beschꝛeuen/op dat ghy sout ghelooueu in zÿnen naem/dan sult ghy dat leuen hebben. Hier wt blÿckt datter al beschꝛeuen staet/soo wat ons van nooden is te gheloouen/om in dat leuen te comen. Chꝛistus heeft zÿn legacie ende boetschap volcomelÿc volbꝛacht/aldus staet v te bewÿsẽ waer ons Chꝛistus tot eenighe menschen Concilia oft patres gewesen heeft/om vã haer te leeren dat hy vergheten hadde/nv wÿst

ons

ons Christus totten heylighen gheest die vā den Vader ghesonden is in sinen naem/om ons alle dinck te leeren ende in te geuē al dz hi ons ghesept soude hebben/midts dien alle gheloovighe van God gheleert worden. Nu. Wat laet ghy v seluen duncken / weet ghy te onderscheyden wat die heylige geest ghesprokē heeft oft te niet? C. Wat vermetelicker volck is dit / die beroemen te hebben dē heyligen geest/weet ghy wat die geeste Gods wil oft niet en wil? J. Die den geest Christi niet en heef / die en behoort hē niet toe. Een ander. Met oorloft myn Heeren/dat ick mede een woort spreke. Segt heer Jan/hoe weet ghy dz ghy warachtich Priester zijt/oft hoe weet ghy dat v Vader v Vader is / wie doet v daer sekerhz af. J. En scaemt ghi v niet aldus sotte questien te vraghen/men souder kinderen om met roeden slaē. Tis eē wijt schil te geloouē sekerlic die scriftueren Gods (twelc wi moetē doē/ in dien wy gheloouige menschen willen zijn) dan te gheloouen opinien eñ droomē vā dingen die buyten der scrift geleert eñ ghesept wordē/Ist niet? maer tgeloof op die scrift is vriendelick totter salicheyt / maer van anderen dinghen ist vry toe ghelaren niet te gheloouen/ende en is oock niet van noode. C. Hoe coemter by dat ghy ghelooft dat ghy Priester zijt/wie heeft v Priester ghemaect

ofte gheordineert? J. Dat woordekē/Prie-
ster / is wt dat Griecx gheschuymt ende
luyt alsoo veel / als een die oudt is van ia-
ren / daerom en ben ick noch gheen Prie-
ster/maer om op v vrage te antwoordē/die
Bisschop heeft my een ghenaemt Priester
gheordineert. C. Ghelooft ghy wel dat hy
macht heeft v te ordineren? Jan. Ja ic. C.
Daer en staet nochtans in die schrift niet
af/want ghy alsulcks gheen Bisschop en
vint/van dier name die v ghewijt heeft/hoe
coemt ghy dan te gheloouen om des te doē
hy die macht heeft. Jan. Hy heef daer toe
macht vanden Paus ontfanghen om Pau-
selycke Priester te maken / welcke com-
missie oock sonder ghelt behoort gecreghen
te wesen/die Priesterschap acht ick als een
Calf/want wy daer toe met gelt gheordin-
neert worden/ymmers v eyghen Pauselijc
ke rechten segghen/datter al Ketters zyn/
die ghelt gheuen om Priesteren te werden/
dat welcke ick mede ghedaen hebbe / ende
also en houde ick mijnen Priesterschap van
gheenre waerden / ia oock nae des Paus
rechten / oock gheen Priester en ben. Ru.
Hoe salmen dan die Priesters maken? Jā.
Die Priesters en mach niemāt makē/maer
dienaers des gemeynts salmen kiesen/ach-
teruolghende die insettinghe der Aposte-
len / als ons die heylighe Apostel Paulus
schryft.

scrifft. Nu. Wilt ghy dan segghen/ dat alle Christen menschen Priesters zyn? Jo. Wat bescheyt is dat/ moghen alle menschen wel misse doen/ doopen/ ende die sacramenten ministeren? Nuwaert. Soo sal die weerelt op stelten gaen ende die menschen sullen altijt ouer een hoop ligghen/ want elck salt willen doen. Goetschalck. Daer staet gheschreuen/ dat alleen die van Leuijs ghestachte waren/ die waren tot den Priesterlijcken staet geroepen. Jan. Hoe crijt ghy aldus luyde alle gaeder ouer my/ ghy tiert al oft ghi waert brieschende Leeuwe͞/ laet ee͞ alleen spreken met bescheyt soo mach ick v bescheydelijck antwoorden/ ghy wilt my altijt met crijten ende roepen verdoouen. C. Syn wy dan alle gader Priesters. J. Ick salt v wel segghen/ wilt ghy my hoore͞. Aldus spreect God die Heere. Al aertrijcke behoort mijn toe/ en͞ ghy sult my ee͞ Priesterlic rijck zijn/ ende een heylich volc zijn. Hier en spreeckt hy niet alleen die Leuiten toe/ maer alle die ghestachten van Israel/ daer Petrus oock af schrijft tot ons alle͞. Ghi zijt dat heylich volck/ en͞ een Coninclijck Priesterschap. Hier mede en wil ick niet segghen dat si allegader ter stont sullen preken/ ende den dienst der ghemeynte͞ sullen aenueerden/ want niemant en behoort die eer van hemseluen aen te nemen/ dan die daer toe gheroe-

gheroepen wort / als Aaron / maer ick seg
dat wy al te samen ghemeten des Priester-
schap Christi / eñ dat Priesterscap des mets
in Christo voleyndt is / want wi moeten nu
God opofferẽ die stervinge ons oudẽ Adãs
als een bequaem offerhande / so mogen wy
oock voor malcanderen biddẽ door die wet
des broederlicke liefdẽ. A. Ghy doelt ende
zijt buyten dẽ wech. G. En schaemt ghy
v niet alsulcken quaet bescheyt te segghen.
C. Hoe moecht ghi ombescheydẽder woor
den spreken / dã dat wy alle gader Priesters
zijñ. J. Ic salt v met eẽ grof exẽpel bewijsen
dat ghijt verstaet / aengaende de scheppinge
des menschen / so en is onse Keyser nz meer-
der mensch dan ick ben / ick en sie hier geen
onderscheyt tusschẽ hem eñ my / dã dz God
beliefr heeft hem tot die Keyserlicke hoocht
te kiesen oft te trecken / ende heeft my laten
blijuen in myn vernederinghe / haddet noch
tans God soo belieft / ick waer oock ghe-
noech daer toe ghescapen om een Keyser te
zijne. C. Daer en is gheen gelijckenisse by
den Priesterlijcken staet. A. Dat en con-
cludeert niet. G. Ghy brengt ons veel ghe
lijckenissen bi om õs te beguychelẽ. D. voor
waer heer Jã ghi doelt / laet v onderwijsen.
J. Ghy zijt altesamẽ seer bot eñ plomp / oft
ghy en wilt al willens niet verstaen / in
dien ghy dese claer reden niet verstaen en
moecht

moecht/so bidt God dat hy v breeder verstant geuen wil. R. Dit is nv claer genoech dat hi quaet gheuoelen heeft van dat sacrament der ordenen / twelck Martinus Luther heel verworpt. G. Waer gaen wy nv beghinnen. Ru. Laet hem zyn protestacie veruolghen / daer wt sullen wy een oorsaeck hebben om te vraghen. J. Ghy cont nochtans qualijck verdraghen oft toeuen tot dat ick al ghesevt hebbe/oft ghy valt terstont in mijn reden/nv hoort mijn protestacie. Jck Jan van Woordē/protesteer/dz ick niet van meyninghe en ben yet te defineren oft herdtneckelijcken te seggē dat niet claer wtgesproken is in die heylige scrift/also verstaen wesende als die heylighe gheest diesē self ghesproken heeft/verstaen wil hebben/ om welcke schrift te beduyden/soo behoort men te besighen die selfde woorden daer die selfde scrift mede ghesproken is / in alle ander dinghen gheloofick wel al wat die ghemeyne heylighe kercke ghelooft. Noch protesteer ick dat ick niet en wil antwoorden /dan op dat gheene dat ghy my wetteliјck ouerkennen cont. Ende ick vermaledie ende verworpe alle dwalinghe ende leeringhe/ende ketterien / die teghen twoort Gods zijn /met welcken gheloone ick begheer te leuen ende te steruen. C. Wt dese protestacie blijct noch genoech dat die Doc

toren

koren der heyligher kercken niet en ghe-
looft. Jan. Ghy singt al v oude liedeken/ic
wil met allen Doctoren schriften ende oock
met v lieden schriften geloof ic/waer in ghy
met die heylige schrift accordeert. C. Dat
is wel/hout die meyninghe/ so en sullen wy
gheen geschil hebben. J. Ick en hebt noyt
anders ghesept / waert dat ghy wel op my
ghesint waert / ghy soudt my wel verstaen
hebben/ ende myn woorden wel af nemen.
C. Soo hebdy noch in waerden na dat ick
hoor de schrift der Doctoren/eñ die insettin
gen der vaderen/ist niet also? J. Dese que-
stie besluyt al te veel seffens / dan dat ick v
met een slecht antwoort soude mogen beta
len/ ghy smeert v messen al met honich. Nu.
Heer Jan/ dit vraecht v onse meester / oft
ghy oock gheuoelen hebt datmen die consti
tuten der heyligher kercken onderhouden
sal/te weten:oftmen ooc vasten sal/vieren/
biechten/eñ ten sacramenten gaen/beloof-
ten na die ordinantien eñ vsantien der hey-
liger kercken. J. Ick en geloof die Doctorẽ
noch menschen insettingen/ niet dat ic daer
af salicheyt waen te ontfaen/als ick van de
heylige beloftenisse der scrifturen wel doe.
Nu. Maer nv ist ooc also / dat die heylighe
schrift ons gebiet eñ leert/vã vasten/ vierẽ/
biechten/misse te doen / die ons een gebodt
zyn geworden/ door de autoriteyt der vade

ven eñ der heyliger kercken. J. Ghy ſleypt
alſo veel articulen ouer hoop / ic hadder ee=
nen dach ghenoech om op elck byſonder te
antwoorden/doet my van elcx verclaringe
wter ſchriftuer / daer ſal ick aen lijden oft
niet. C. Iſt aengenaem te vaſtē/dat maect
ons emmer bequamer tot Gods dienſt/ ge
lijc als Moyſes die xl. dagen gheuaſt heeft/
doen hy by den Heere was/ eñ de Wet ont=
finck. J. Dat hoor ick wel / maer wat gaet
dat die vaſten aen datmen ons om de pene
van een dootſonde ghebiedt op ſekere da=
ghen te vaſten met ſekere ſpijſe/ ende maer
eens daechs te eten / accordeert dit vaſten
met die heylighe ſchrift/bewijſt my dat. G.
Segt ghy dan datmen niet vaſten en ſal?
Jan. Trouwen neen ick / maer ick verma=
ne v lieden / dat ghy my die waerachtighe
vaſten wt die heylighe ſchrift bewijſt/want
ick en vinde gheen wtgheſcheyden dagen/
oft ſpijſen/ick en hoor daer van gheen ban
dinghen / oft afſnijdinghen / oft correctie/
die de Ouertreders verdienen. Ruwaert.
Aldus moet ghijt verſtaen/dattet gheordi=
neert is van die/die God de heylighe kerck
beuolen heeft / ſoo verre als haer dat goet
dunct. Goetſchalck. Domine magiſter no=
ſter/deſe diſputatie ſoude ons te lange due=
ren/het is beter dat wy tot ons materie co=
men. Claes. Ghelooft ghy al dat die ghe=
meyne

meyne heylighe kercke ghelooft. Jan. En trouwen ia ick. C. Wat gelooft dy dan van die heylighe Roomsche kerck / oock dat selfde / te wetene / datmen al onderhouden sal dat sy ghebiet. Jan van Woorden. Die heylighe Roomsche kercke en ghebiedt niet / noch en ghelooft niet / dan dat heylighe Euangelium / daer en wil ick niet af scheydẽ / want sy en dwinct niemant te onderhouden dat God niet gheboden en heeft / alsoo ghenoechse my wel. Anwaert. Maer ghy moet verstaen / dat die heylighe kercke met eenen wijsen ende voorsichtigen raet voorsien heeft met haer insettinghen der ceremonien / dattet volck niet als beesten oft als verwoede menschen leuen en souden / daer toe zijn inghesett die seuen getijden te doen / te biechten / vieren / vasten / ende waer dat niet gheboden / die menschẽ souden luy zijn / ende niet altoos daer toe doen / emmers ghi merct nu al rede wel datter veel coudt zijn / ende dat die groote viericheit nu inder kercken niet en is die daer plach te wesen int beghin des Christen gheloofs. Alsoo datmen nu prickelen ende sporẽ behoeft / om die traghe menschen voorwaerts te stueren. Jan. Wat grouer argument brengt ghy hier by / segghet my doch hoe mueeht ghy die heylighe kerck sien ende hooren yet te gebieden op sekere penen / diemen ghelooft te wesen

gheestelijc en̄ verborgen. Ooc segt my/wat
vruchten mogen die menschen cryghen/ die
wt alsulcken gebot ende bedwanck/sonder
lust/sonder liefde moetē onderhouden/wāt
een knecht blijft int huys des Heeren nz in=
der eewicheyt/maer eē sone. En staet niet
geschreuen/die onder de wercken des wets
zijn/die zijn onder die verdoemenis/ende en
muegen God niet behagen. Veel te min sul
len sy God behagen/die met menschen ghe
boden meenen God te behaghen/en̄ te die=
nen/oft wilt ghi v eygen vercoren wercken
setten bouen die werckē des Wets. In dien
Abraham wt die wercken des Wets ghe=
rechtuaerdicht is so mach hi glorierē/maer
niet by God / hoe muegē wy dan glorieren
in de insettinghen der menschen oft ceremo
nien? en̄ wat vruchten sullē sy ons aenbren=
gen/nadenmael dat ons de Wet maect ver
doemenisse en̄ vermeert die soudē. C. Ghy
doelt seer/ ende spreect al heel sonder redē/
want en waerder gheen wet / die de misda=
dighen bedwongen van quaden wercken/
hoe soudet dan in de werelt gaen. D. Men
soude sonder sorch by den wech niet mogen
gaen / Moorders ende Roouers souden in
allen weghen zijn. I. Dat is also/daer set=
te ick dat Keysers sweert teghen / die toebe
hoort den onnooselen te beschermen / ende
den boosen te straffen/om die ghemeente in
rust

rust ende vreden te houden/ dat en gaet die gheestelijck regiment niet aen. C. Dat bekennen wy wel / dat die goede luyden wt goetwillicheyt doen/daer die boosen toe bedwonghen werden/daer en seggen wy niet tegens. J. Waerō zijt ghy soo ongenadich/ dat ghy een wet geeft ouer den rechtuaerdigen eñ onrechtuaerdigen/ wie niet en vast/ wie niet en viert/hoe dat hy si/oft wie hy si ghi condēneert hē als een ouertreder / ghy toont v tyrānicheyt tot inder sielen toe / eñ ghy wilt daer regeerders ouer zijn. Nu. Jst niet behoorlijcken/dat deen den anderē wt liefdē dient? Jaet in allē manierē. D. Daerom behooren die goede menschen te moete te gaen die boose mensche/ende onderhoudense wt liefden/dat deen den anderen bewaert van quaet te doen. J. Jck soude ooc sulcken ordinancien prijsen/als ghy die conscientien vry eñ los liet. K. Wildy dan segghen/dat een priester duechdelijc van leuen sonder conscientie een huysvrouwe soude mogen nemen/niet tegenstaende dat hy hē seluē tot eewige reynicheyt verbondē heeft. J. Ja warense dan reyn sonder raken van vrouwen/soo die schrift niemant wtgesondert heeft/ende allē menschen vry laet/dat en behoortmen gheen party van menschen te ontrecken/Daerom is oock die priesterlijcke staet vry van God toeghelaten te hu

welijcken tegen alle groote grouwelijcke pe
ricuien van branden des vleeschs / wāt god
den mensche gheschapen heeft / ende man
ende wijf gemaect heeft / eñ sulcx mede ghe-
natuert heeft / segghende: Wast vermenich
uuldicht / dat hy natuerlijck een treckinghe
heeft tot zijn onghelijcke persoon / welcke
scheppinghe Gods niemant met gheender-
ley ghebodt oft verbodt en mach verschep-
pen / diet begrijpen mach die begrijpt sprac
Christus. C. Ny comen wy tot onsen pro-
poost / hebdy dan een housvrouwe getrout
oft niet. Jan. Segt ghy my ouer dat ickt
heb ghedaen. Claes. Die faem gaet seer
sterck van v dat ghijt ghedaen soudet heb-
ben. Jan. Ick en acht niet wat die faem
seyt: die faem seyt dat de Paus Antechrist
is / ghelooft ghijt daerom voor warachtich
te zijn. G. V eygen Pastoor heeft den Bis-
schop van Luyck gheclaecht / ghy en mue-
ghes niet missaken / alle die werelt wetet te
segghen. Jan. Ick en haddet niet ghelooft
dat ghijt rumoer vant volck so lichtelijc ge-
looft hadt / die dicwils een lueghen voor de
waerheit voor setten / daer en is niet een vā
onse Borgheren die dat ouer my getuygen
sal. Claes. Daer en leyt niet aen / die ghee-
stelijcke rechten moghen een mensche ver-
wijsen alleen wt die faem. Jan. Ick laet v
die rechten verantwoordē met die concilia /
oft

oft sy goet zijn/siet seluer toe wat ghy doet. C. Ick segt v certeyn/ wy hebben soo veel vaste getuygen die van v tuygen/ eñ die wy hier oock gheloof gheuen / alsoo oft ghijt kent ofte ontkent / wy sullen v vrplijck toe tē viere daerom verwysen. Jan van Woor. En trouwen in dien dat v meyninghe is/so en ist niet van nooden dat ghy my meer vraecht/waerom en neemt ghi my dā niet/ ende laet my verbernen eer ghijt my ouertuycht/vermoghen uwe rechten dat / ick ben bereyt dat te verdraghen. C. In dien ghy v houwelijc niet en wilt lijden / wy sullen v soo pijnigen ende sulcken last aendoē/ dat ghyt sult moet lijdē. Jan van Woordē. Ja hoe heerlijck soldy dan dat exempel eñ woorscrift Christi nauolghen /als ghy my ter banck sult legghen/eer ick ouertuycht ben van quade feyten/in dien ghy myn rechters zijt als ghy segt / soo en behoort v niet toe my yet aen te segghen/ende dat ghy alle dinc van my wilt weten / dat is onrecht/ want na dat v eygen rechten seggē/so en is niemant schuldich hemseluen te beschuldighen. C. Tes ghenoech dat wyt weeten wt tsegghen van tgemeen volck. J. Is dat een recht soo ist goet aen een mans lijf te coomen / want twee oft drie van zijn vianden oft andere luegenaers souden al te haest een ghemeen spraeck op roepen/

laet my eenich ghetuych vooꝛcomen / diet ghesien heeft dat ick yemandt ghetrouwet hebbe/doet den Pastooꝛ comen/ oft zijn vicecureyt die behooꝛt dit emmers te weten. C. Wilt ghy v huwelijck noch ontkennen/ der wie ghenoech op gheinfoꝛmeert zijn? J. Ick heb v gheseyt dat ick op die vꝛage geen antwooꝛde gheuen en sal/eer ick mijn aenseggers ende ghetuyghen sie. C. Daer is nochtans al wat aen dat die ghemeen man seyt. J. En zijt ghy niet wel groote tyꝛannen dat ghy my by dꝛie maenden geuangē hebt ghehouden/sonder eenighe seker infoꝛmatie/ghy segt/ghy hebt wel duysent ghetuygen/eñ een weet ghy my niet te noemē/ waer woꝛt doch een houwelijc gesloten sonder yemants bywesen. C. Wy en vꝛaghen daer niet na/oft ghy kent oft ontkent / wy sullē met v dooꝛgaen / daerom ist beter dat ghy die waerheit recht wt belijt/eñ valt op v knyen/eñ bidt om vergiffenisse/so moegē wy bermherticheyt thoonen. J. Tis beter dat ick tot alle v vꝛaghen vooꝛt aen geheel stil swijghe met Chꝛisto / want ghy altoos meer verhart woꝛdt in v booshe yt/ oft in v boos opset/v tijdt is nv bereyt / die macht des duysternissen heeft v luyden nv te regeren ghenomen / mijn lichaem moecht ghy quellen eñ ter doot sollē/maer die siel heeft die hant Gods in zijn vaderlijcke bewaringhe/

ghe/ic en sal niet vreesen vant aensicht die my haten. De Deecken. Neen broeder/ en neemt dat so vast niet voor v/segt die waer heyt claer wt/tē is geen noot. Goetschalc. In dien ghyt belijdt / ten sal v niet teghen gaen/ en maeckt mijn Heer de Commissa ris dese moeyte niet met v vertrecken ende achter houden / ontslaet v deser saeck. Jan van Woorden. Ick en wil niet vermetel vā mijn seluen spreken / ick en weet niet waer ghy my met pijnen oft persen sult toe moe- ghen brenghen / maer alsoo ick nv ghesint ben / ick en sal v niet antwoorden voor dat ic mijn beclagers weet. Meester Ruwaert. Antwoort mijn Heere den rechter / ten sal v niet berouwen/ dat ghy de waerheyt be- lijdt. Jan van Woorden. Ick en segge niet dat ick des niet doen en wil/maer mijn aen segghers wil ick weten. Claes Coppijn de Montibus. Ten wil aldus niet lucken/ wy en sullen een anderen wech beginnen. Jan van Duuennoorde. Tis best dat wijt laten tis etens tijt. Rey. Waer sal ick Heer Jan laten /wil ic hem weder in zijn plaetse brin ghen? Ruwaert. Waer is dat? Jan Duuē- noorden. By die ander ghevanghen Prie- ster. Ruwaert van Enchusen. In gheender manieren / sy souden malcanderen in haer ongeloof stercken. Meester Reyner. Waer sal ick hem dan bringhen? Claes Coppijn

de Montibus. Laet hem hier blijuen/ende slaet hem boeyen aen de beenen tot na der noen/dan sullen wy weder comen. Reyner. Wat duyuel is dit niet een groote schande voor den Keyser/dat in aldusdanighe vermaerde plaetsen gheen gheuanckenissen en zijn. Jan van Woordē. Al en sloot ghy my in ghesn boeyen/ick en soude v niet entloopen/salmen aldus met Christen menschen leuen. C. Geraet v wijsselijck / dat ghy na der noen beter antwoorde gheeft. G. Laet ons gaen. Ruwaert. Hier moeten oock bewaerders zijn. Claes. Bewaert ghy den gheuangen. Reyner. Loopt haelt tot onsen huyse de boeyen die met een slot sluyt/ wāt dese en machmē sonder smit niet aendoen.

Disputatie ghescliet na den noen.

Claes. Hoe zijt ghy nv gesint/hebdy alle dinc wel ouerleyt? J. Ja ic. C. Hoe zijt ghy beraden/sult ghy oock op onse vragen antwoorden? J. Op sulcke conditien als ick geseyt hebbe/te weten / dat ick hoore dat my yemant wat aen seyt. C. Cortelijc ghy sult ons berechten/van dat wy v vraghen / oft ick sal v den raet ouerleueren in handē van den waerlijcken rechter om gepijnt oft om gedoot te werden/wy willen daer wt schepden/ende trecken wederom wech. Nv wel aen coempt sidt hier aen mijn zyde. Jan. Al dat ghy my muecht aendoen / slaet my

se

te lijden/ ick gheue my tot alle lijden ouer/
ghy ſout mijn rechters zijn/ my dunckt ghy
zijt mijn ſtrenge vianden. Claes. Ic en ſou-
de niet meer conſcientie maken om v te ver
doemen/ende ter doot te verwijſen/ dan ic
werck ſoude maken een miſſe te doen. Jan
van Woorden. Dat is recht/ eñ het behoort
alſoo/want Chriſtus dat gheſproken heeft
dat alle die Chriſtus boden dooden / die ſul
len meynen eenen Gods dienſt daer aen te
doē/ is dat Chriſtum nauolgen/heeft Chri
ſtus oock yemant ghedwonghen in te gaen
om hem te geloouē. Claes. Staet daer niet
gheſchreuen. Dwingtſe om in te gaen. Jan
van Woordē. Chriſtus en dwingt niet met
ketenen/noch met vier of branden / maer
met die veelheyt der weldaden / die van hē
vercondicht werden. Alſo ooc en coemt nie
mãt tot Chriſtũ dan die vandē Vader geto
gen wort/in ſulcker manieren behoortmen
ooc onſe vianden te dwingen/die branden-
de colen op thooft te legghen/dit is een lief-
lijck eñ ſoetlijck bedwanc / nochtans is ſy
ſeer crachtich/ghy luyden moecht ons een
lichamelijck ghewelt ofte bedwanck aen-
doen/maer onſe herte en moechdy niet ver
ſcheppen/ want tbehoort God toe alleen.
Ruwaert van Enchuſen. Nochtans om
dat deſe ketterye is van alſulcken aert/dat
ſe als een cancker voortſprinckt/cruypt eñ
eet

eet meer inwerts/soo ist van noode ende orbaer/datmē by tyts daer toe sie om te verdriuen/want een schurft schaep maecktet veel. Jan. Is Christus dan een dwaes ghe weest/die gheboot datmē dat oncrupt niet en soude wt ropen/maer men soudet metten tarwe op laten wassen/tot dē dach des Oosts/tot dat quame den wtersten dach des oordeels/dan sal Christus scheyden die schapen van die bocken. In deser tijt moeten sy onder malcander gaen ende blijuen/maer dan sullen die Enghelen wtgaē ende scheyden die boosen/wt dat middel der rechtuaerdighen/waerom treedt ghy hier in dat werck der Engelen/Paulus vermaent datmen eee ketter sal schuwē/als hi eens oft tweemael vermaent is/niet datmen hem dooden sal oft barnen/als hi van allen menschen gheschuwet wert/soo en sal hy emmers niet bedriegen noch besmettē. C. Paulus seyt: Hereticum hominem deuita/id est/tolle de vita. Jan. Alsoo begheckt Erasmus van Rotterdam ende ander gheleerden nv ter tijt v sotte wtlegginghe der schriftueren/ghy die alle Ketters teghen de schrift int vier wilt werpen. Item Paulus wil dat ghy manierlijcken sult straffen die de waerheyt wederstaen/ter auentuer seyt hy oft hem God noch kennisse gaef/eñ dat hy van des duuels banden verlost werde

de/dit seg ick/ niet dat ick my voor een ket
ter kenne/ daer my God voor bescherme/
maer ghy zijt meer ketters dã ick/die werc
ken gheuet getuych/heeft Christus met ye=
mant alsoo gheleeft als ghy met my doet/
heeft hy oock yemant in boyẽ geslagen. C.
Christus en had de macht niet om te doen.
J. Meent ende Petrus daer ghy segt dat
die Paus een naesaet af is/ wat ghewelt of
macht heeft hi gepleecht. C. En hadde Pe
trus geẽ macht / hy dede Ananiam eñ Sa=
phirã voor zyn voetẽ die moortslaẽ. J. Heb
dy alsulcken macht als Petrus dede so toõ=
se ouer my en laet my ter stont die moort=
slaen/ick ben daer in te vreden/daer wt sul=
len die menschen mercken oft God v ver=
maledidinge in waerdẽ heeft/ofte nz / maer
nv bedeckt ghy v tyrannich hert onder den
macht vanden Keyser indẽ naem Christi/
maer Christus roept vrijwillighe dienaers
seggende: Wildy ingaen totten leuen / hout
die geboden/maer ghy luydẽ roept altoos
indien ghy niet goetwillich in en gaet / soo
roept ghy wy sullen v daer toe dwinghen/
oft men sal v barnen. C. Christus noch die
Apostelen en hadden alsulcken macht niet
als wy doẽ/ wãt si en haddẽ geẽ iurisdictie.
J. Christus heeft oock verboden zyn nauol=
ghers alle ouerhz/maer die waerlicke heerẽ
domineren/maer ghi niet also. Eñ doẽ Chri

stus

stus voor den rechter stont/doen bewees hi zyn macht/weet ghi niet dat ick macht heb be den Vader te bidden / ende hy sal my senden meer dan xij. legionen der Enghelen. Ende als hy segt/my is alle macht ghegheuen in hemel eñ opter aerden/wat blinder redenen brengt ghy by. Christus heeft zyn macht den Apostelen ghegeuen om die duuel wt te worpen/die sieckē gesont te maken/dat hi niet en hadde/hoe mocht hy dat een ander gheuen. Ru. Alle macht is van God sept Paulus/ soo is onse macht oock van God die wy hebben om te verwysen v als een ketter/eñ doen brandē. J. Also hadden die Joden eñ Judas oocdie macht vā god/om Christū als eē verleyder eñ als eē prince d'kettrē te leuerē in handē vā pilato om te verwysen eñ gecruyst te werdē /zō sy daermede vā haer misdaet onschuldicht /ic denc wel neē si. Oock mede siet van wiē dat mē eerlycke memorien eñ gheuectenisse gehouden heeft die Christo eñ zyn Discipulen den doot aenghedaen hebben / oft die ghedoot zyn. Ru. Ghelyckent ghy ons dan by den Joden. C. Segt ghy dat wy veruolghers zyn. J. Wat ghy zyt dat hetecckenen dese cluysteren of bopen / ick vraghe v conscientie oft ghi min doet dā die Jodē/die Jodē hebbē Christum doē vangē ghi hebt my doen vangen sonder reden oft saeck. C.

Setychs

Wetyche dat den Keyser dat ghy ghevan-
gen zyt/wy en hebben daer geen schult toe.
J. Hoe proper wilt ghy v vuylken metten
Keyser wt doen /eñ die Keyser en sal voor
v niet verantwoorden/hy sal met v willẽ be
talen/hy heeft v dese saec beuolen/want hy
en verstaet hem des niet/waerom en ontsla
dy ons dan niet?nv ghy geen saec in ons en
vint. C. Wy en hebben daer gheen macht
ouer/ende wy en vanghen oock niemant.
J. Ghy genaemde geestelijcke persoonen/
ghy onsiet v yemant metter hant te doodẽ
gelijc die Scribẽ eñ phariseẽ dedẽ/maer om
dẽ dootslach te ontgaen/so leuert ghy ons
ouer in handen vanden waerlijckẽ rechter/
ende noch bidt ghy voor ons datmen ons
barmhertich wesen soude / welck bidden is
een bedecte penninck waerde/eñ is in effect
een verdoemenisse/meent ghi ooc God een
vlassen baert te maken/ gelijc ghy malcãde
ren doet. Au. Ghy zyt eẽ stout boeve / sult
ghy onse meesteren also toespreken /ghy en
zyt ooc gheen groot clerck/eñ wildy die doc
toren straffen. G. Ghy moecht v wel scha
men. J. Ick en gheef my voor geẽ gelert
man oft doctoor wt / hadde ick also langhe
iaren ter scolen gegaen als ghi/eñ al mijn le-
uen lanc gestudeert als ghy luydẽ doet/ter
auẽtuerẽ ic soude geleerder zyn dã ic nv bẽ.
C. ghi zyt eẽ hartneckich ketter/ic en soude

my niet ontsien v tot dat vier te verwijsen.
J. Dat gelooff ick wel/ghi sout meenē God
eenen dienst daer mede te doē so ghi waert/
maer ic en acht v dreygē niet. Och of God
my soo sterck int gheloove maeckte dat ick
voor sinē naem dē doot mocht sterven. Nu.
Ick en wilde niet dat ick sulcks van herten
waer als ghy zijt/al moecht ic daer die gāt-
sche weerelt mede winnen. G. So en wil-
de ic oock. J. Ick en soude oock om die ghe-
heel weerelt niet willē met v in dese dwalin
ghe zijn / want ghy dwingt my / ende
ick en soude v niet willē dwingen/ al waert
dat ick v examineren soude van ketterien.
Ismael vervolchde Isaack den sone der be
loftenisse/maer Isaac ende vervolchde Is
mael niet. Nu. Segt ons met een woort cor
telijc/mogen die Priesters wel wijf trouwē
oft niet? D. Waerom wilt ghi so noode ver
claren wat ghy daer af ghevoelt. J. Ic heb
v ghenoech daer op gheantwoort / ende of
ick stil sweech die scrift seyt dat claerlijc ge-
noech wt. C. Hebdy een wijf getrout of nie?
antwoort ons daer op. J. Wie sal ick ant-
woorden / alser niemant en is die my yet aē
seyt. C. Ghi zijt genoech beschuldich/daer
om sitten wy om v onschult te doorē. J. Ic
ben genoech beschuldicht. Van wien? Ghy
zijt eē rechter als ghi segt/daerō en behoort
v niet toe partye in de sake ende oock rech-
ter

ter te zijn. Nu. Wy hebben oock ghetuygen genoech/ die saecke is claer/ ende allen menschen openbaer. C. Ghy hebt v houwelijc oock selfs veel lieden te kennen ghegeuen/ waerom ontkent ghi dat nv. J. Behelpt v dan met v getuygenisse der gheender daer ick dat voor gheleden heb. G. Gaet daer mede voort/ in dien dattet v genoech is. C. Jc heb v seluer hooren sprekẽ dat van gods recht een Priester wel mach houwelycken. J. Hier wort ghy mijn aenlegger/ geeft nv des rechters officie ouer/ oft in diẽ ghy rechter wilt blijuen/ laet een ander clagẽ/ waer is v Fiscus daer ick my tegen setten mach. Daer en wisten si niet te antwoorden/ ende swegen een weynich stille. Jck sie wel ghi en weet niet te seggen. Laet hier een groot scauot maken/ daer op wy openbaerlyck voor alle volck sullen moghen disputeren / daer sal ick mijne saeck met schriften defenderen ende bewysen dat die Priesteren geoorloft is te houwelycken. Jn dien ick my niet en can verantwoorden / soo suldy groote eere voor alle volck hebben/ ende ick ben te vreden/ dat my die gantse ghemeynte van steenicht oft verbrant/ neemt tot v hulp alle de Doctoren van Lueuẽ/ Colen ende Parys/ ende alle die ghy wilt / ende gheeft my niet dan een van mijn geuangen broeders te hulpe/ die mijn memorie int disputeren tegen v

 Als

alle gader wat helpt stercken. G. Die heyli ghe Roomsche kerck en heeft dat voor geen manier om also te disputeren tegen die ketters/want sy al te hartneckich zijn. Eñ souden vele menschen mogẽ bedriegẽ met haer schoone woorden/daerom behoortmẽ haer met vier eñ vlamme te verwinnen. J. Die questien eñ saken vant Christẽ geloof/gaen alle Christenen aen/daerom behooren si vã allen christenen verstaen te wesen. C. Wie soude van daer oordeelen eñ rechters zijn/ pelsers eñ weuers? J. De geheele gemeynte die de schriften behooren te ordeelẽ/gelijc si de spijse smaken eñ oordeelen / niet diese aen dienen/maer diese aenghedient worden/eñ aen de tafelen sitten eñ eten/ so gaf Paulus te onderkennẽ die Corint. oft niet dat recht Euangeliũ en was dat hy haer leerde. Ru. Die leecken en weten van geen scriftuer te seggen/sy en hebben daer niet om scholẽ ge gaen: maer dat is den doctoren beuolen wt te rechten/ eñ na haer seggen eñ oordeelen/ behooren die leecken sonder wederseggẽ te luysteren eñ simpelijc te gheloouen. J. Die schrift en beheeft geen Doctorẽ hulp te hebben/ want sy is self rijck eñ vol van haer seluen te verclarẽ. Eñ en wilt ooc niet sorgen/ in dien ic verwonnen worde in die opẽbare disputatie / dat v yet quaets gheschien sal/ wat ghy moecht v met macht eñ autoriteyt

pandeu

vanden Keyser bewaren / eñ ick wil voor op
mijn knien vallen / eñ voor v bidden / dattet
volc v sekerlijc niet misdoẽ en sullen / eñ niet
een vinger aensteken sullen / want de waer=
heyt te ondersoeckẽ en is niemant verbodẽ.
C. Wy willen onderhoudẽ die manier van
der Roomscher kerckẽ / die procedeert aldus
tegen de ketters / ten is niet betamelijc dat
wy terstont alle leecken van alle schriftẽ be
rechten. J. Aldus doende en suldy nemmer
meer eenige ketterie wtroepen / zijn v saken
oprecht eñ waerachtich / so en behoort ghy
in geen hoecken oft winckelẽ te loopen / wãt
die quaet doet / die schouwet dat licht / als
Christus seyt: op dat haer quade wercken
niet gestraft en werden van licht / maer ghi
sout v al schamen voor die gemeynte te vra
gen dat ghy my hier vraecht / ghy leeft hier
met ons gheuanghen soo ghy wilt / daerom
maect ghy dattet volc meer tegẽ v opstaet /
eñ dat ghi my schelt voor eẽ ketter / dat on=
kennick / wie heeft my opt gestraft van mijn
dwalinge. Een ketter behoortmen eerst te
vermanẽ twee oft driemael / eñ dan te scou=
wen eñ niet te bernen / als hy gheen verma=
ninge hoorẽ en wil / dat leert ons Christus /
dat leert ons Petrus ende Paulus / dz leert
ons den heylighen gheest in de schrift / spre=
kende. C. Dat is de rechte aert eñ natuer
vandẽ ketteren / dat sy de schrift wel alle ge=
 ven /

ren/maer sy treckense al tot haren verstāt/ ende om niemants wille en machmēse daer af treckē/ so hertneckich zijn sy/men machse niet dan metten vier verwinnen/ dat mogen wy wel in die groote vermaerde ketterien sien/ als Arrius / die zijn ketterie oock met schrifti ē pijnde te verwerē/ in dien men hem terstont met den vier verbrant hadde/ hy en soude met zijn fenijn so veel menschen niet vergheuen hebben/sy hebben des cankers natuer / ende sy weten schriften by te brenghen die sy ouerdwers in den mont nemen/als Arrius dede/ende daer door wert soo menich simpel mensch verleyt. J. Ten is gheen ghelijckenis van Arrius ende ons te spreken/Arrius valsche leeringhe en willen wy hier niet verhalē/maer daer wt hebt ghy een seker argument / dat zijn leeringen niet en dochten ende valsch waren / want hy met die waerlijcke hem seluē stercte/ om zijn ketterie voor te staen / ende die te veruolghen / die met hem niet houden en willen. Des ghelijcx doet ghy oock met uwer macht / maer wy en veruolghen niemant noch en dwinghen niemant tot die leeringhe Gods ende des Euangelijs te comen/ dat ghi ketterien heet. Het is ons genoech/ dat wy cloeckelijcke vermaningē doen des waerheyts / het behoort God toe den wasdom te geuen/die niet ghelooven en wil aen

die

die waerheyt / die blijft ongeloouich / maer ghy lieden vanghet ende spant ons / eñ verbrant ons / ghy en hebt gheen commissy om te vanghen / dwinghen ofte verbranden / wat macht is v hier van God gegevẽ / daer ghy ons mede aldus tracteert. Ruwaert. En staet daer niet gheschreuen / alle macht is van God / seyt Paulus niet / weest onderdanich v Ouersten al zijnse v moeyelijc ende lastich. Jan. Dat en seyt Paulus niet maer Petrus / also wel kent ghy die scrift / onse meesters als sy hem niet met Aristoteles / Thomas / Schotus eñ ander dier ghelycken meer behelpen en mogen / so liggen sy gheheel achter / besiet doch Paulum wat bet door / dat bidde ic v lieden / ghi sult daer wel ander bescheyt in vinden. Ru. Sult ghi ons Paulum leeren verstaen / wy hebben hem neerstiger ouer ghesien dan ghy / lieue ionge meester. J. Ick geloove wel dat ghy Paulum wel ghesien hebt ende ooc gelesen / maer voorwaer ghy en hebt hem niet wel verstaen / die kinderen seggen ghemeynlijck inder scholen / veel ghelesen ende niet verstaen / is veel arbeyts om niet ghedaen. G. Wat segt ghy van sinte Pauwels daer hy seyt: Alle macht is van God. J. Daer schict sinte Pauwels alle waerlijcke Ouerheyt dat sweert toe / eñ niet die gheestelijcke Ouerheyt / als Pausen / Bisschoppen ende

Prelaten/want dese als sy gheestelijck wil-
len zijn/so en behooren sy dan niet dan met
gheestelijcke wapen om te gaen/of te vech-
ten/dat is met dat crachtich woort Gods.
R. Ny en verstaet ghy Paulū niet/dat hoor
ick wel/hy seyt: Alle menschē sullen onder-
worpē zijn alle ouerheyt/sprekēde van veel
ouerheden/te weten van twee sweerdē/des
gheestelijcken eñ waerlijcken machts. Jan.
Alsulcke wtlegginghe versiert ghy luyden
wt v eyghen cop/ghy sult schriftueren met
schriftueren beduyden/ oft anders betaelt
ghy ons met luegenen ende met menschen
droomen/ons wort gheboden onder danich
te zijn onsen ouersten/te weten/die Conin-
gen als die oppersten/die Grauen/als van
hem gesonden/ende soo voortaen/ende dit
beduyt ons Petrus/ ende alsoo oock Pau-
lus betuycht dat die wereltlijcke Ouerheyt
dat sweerdt niet te vergheefs en draecht/
want hy daermede sal straffen ende dwin-
gen/niet die ketters als ghi meet/want die
behooren niet dā met dat sweert des geests
ghestraft te worden / maer die misdadige
menschen / die oproerte maken onder die
ghemeente/ende ouerlast doen / als Bar-
rabas in Jherusalem / die ghy leuendich
houdet / ende cruyst Christum / maer
dat sweerdt en wort nv niet ghebruyckt/
alst behoort / die Ouerspeelders en wor-
den

den niet nae die Godlijcke ende Keyser-
lijcke rechtẽ gestraft/hoeriagers/dꝛonckẽ
dꝛinckers/zijn al gheoorloft/ die afgoderijẽ
doen eñ Gods name blasphemeeren die en
berispt men niet / vloecken ende sweeren/
is nu ghemeen spel / maer waer een Es-
dꝛas opstaet / die de vergheten Wet ons
liefs Heeren te voorschijn ende int open-
baer bꝛenghet / die is ter stont een Ketter/
ende heeft wel duysent dooden daer mede
verdient / den selfden verwerptmen in eẽ
sack/oft men verbꝛant hem/oft men iaecht
hem wt den landen. C. Dese sondaren die
ghy ons voor hout die bekennẽ haer schult
dat en wilt ghy niet doen/ghy zijt al te stey-
laert / daerom en behoort men v en uwer
ghelijcken gheen gracie te doen/ghi hebt eẽ
wijf getrout/ende ghi en wilt des niet bekẽ
nen dat ghy daer qualijck aen gedaẽ hebt.
Jan. Ick vꝛaech v conscientie / welck van
tween dat beter is ende best met dat woort
Gods accoꝛdeert/ dat een Priester nu by
deen hoer/moꝛgen by dãder of altemet met
eens mãs wijf loopt eñ boeleert /oft dat hy
aen eẽ getroude vꝛouwe hout indẽ echtelijc
ken staet. C. Gheen van beyden en is te
pꝛijsen. J. Achteruolghende uwe woordẽ/
soo doense qualijckẽ alle beyde/ist nz waer?
Waerom en vanghense dan niet so wel deẽ
als dander/ ick weet dat wel soudt ghyse

al vanghen die sulcks leuen/daer en waren
gheen geuäckenssen genoech/so veel hoeren
iaghers/ouerspeelders zijnder inder wee-
relt. Au. Dat is quaet ghenoech/ maer ghy
moet verstaen/dat si haer quade feytẽ niet
en beroemen/maer geerne bekennen. Eñ
daerom gheschiet hem oock gracie/eñ men
vergheeftet hen. J. Hoe coemtet dan by/
dat ghy haer sonden vergheeft al eer sy be-
rou hebben / in dien sy warachtich berou
hadden/ghy soutse van haer sonden wel af
keeren/dat sy door haer berou een goet mis
haghen crijghen souden / wat baet die ghe-
ueynsde biecht ghedaen /wat baet datmen
vast/ende den hypocrijt maect /als dat her
te niet omme gheset en is door Gods inghe
uen/wy sien dat sy als honden ter stont als
sy ghebiecht hebben / wederom loopen tot
haer oude leuen/daer sy noyt mishaghen in
haer oude leuen af en hadden / al ist dat sy
duysent mael metten mont seggen eñ biech
ten so lieghen sy. R. Jn dien sy alle daghe
sondighen/so biechten sy alle dage eñ thoo-
nen haer leetwesen. J. Also te biechtẽ dat
is een hypocrijt te maken / meent ghy dat
wy Gods ooghen soo lichtelijc moghen be
decken beguychelen ende betooueren / als
wi die menschẽ doẽ met eẽ gemaect aẽsicht
lichtelijc connen bedeckẽ ende bedriegẽ/neẽ
wy niet/hy ondersoeckt ende duersiet dat
binnenste

binnenste der herten/daer noch bock/ noch hōt/noch suege en leyt om in te ruste. Daer dat deuoote biecht kint/ noch die deuoote biecht vader niet op en letten/machmen al soo met dat oorlupsteren betalen wat noot ist dan in hemelrijck te comē sonder berou.
G. Sy en biechten alleen niet/ maer biddē oock God dat hy hem dat vergheuen wil.
I. Ja ia/ ick ken dat biechten eñ dat biddē wel/niet te min dat sy bidden eñ biechtē als ghi segt/waerō en vermaēt ghy luydē haer niet tot God te bidden/dz hi in haer eē nieu reyn herte scheppe/dat si voort aen reyn eñ cuyschelijc leuē mogen met haer huysvrouwen/dat behoorē si meer te biddē/ dan dat God haer die voorledē sondē soude willen vergeuē/welcke vergiffenis si seker zijn als si haer sondē warachtelijc belię/na welckē be hē behoort eē nieuwe leuē aē te nemē/waer mede dā getoont wort/ dat sy warachtich leet wesen hebben van haer sonden/ die nu voort aen te laten ouermits aen nemen der cōtrarie duechdē. C. Seuēmael op eē dach valt die rechtuaerdige eñ hi staet weder op.
J. Dat spreect die scriftuer wel eñ warachtelijckē vādē rechtuaerdigen/maer dat ghe slecht der ouerspeelders eñ boelhouders en zijn niet rechtuaerdich/sy en staen ooc niet wederom op/ maer sy blijuen alle ligghen als verckens in harē dreck ende vuylheyt/

sy en thonen gheen schijnsel van beternis/ maer sy packē deen sonde op dander/si zijn beulecht ende beulecken hem altoos meer/ also dat sy nemmermeer eens dorsten nae die rechtuaerdicheyt/niet te min onse ouerste makense altesamen wel rechtuaerdich/ eñ sien met hem duer die vinghers/ ia God gheue of sy niet die keersse daer toe en lichten als sy slechts haer iaerlicx tribuyt betalen/ dit sietmen daghelicx ghe schien/ende hier lachtmen om/maer wil hem een Priester dese hoermart quijt maken ende is lieuer echtlijck by zijn huysvrouwe/ dese is dā een ketter/ want hy doet teghen des Paus insettinghe. O Babylon Babylon/ waer blijft dat Godlijck beuel/ eñ hoe wort verminderet tgebruyck des waerlijckē swaerts. C. Wy bekennē wel dat sulcke misdaders mede ghestraft behorē te wesen/maer het en is alsoo wel niet doende want die menichte is te groot/ het en mach also niet gheschien. I. Dat ghelooue ick wel/ want die dat corrigheren soude/doent seluer aldermeest. Tis by nae groote eer ghewor den dat de ongheechts ghesellen/ende Papen wel boelkens hebben moeten/ ende dat die gheechts persoonen met ouerspel haer echt breken/ende dat dese sonden niet ghestraft en worden/is dees redē/want die Prince van deser weerelt den duuel die ghe-

noecht

noecht hem daer seer wel mede / daer is hē
groot ghewin in gheleghen/het welcke met
Priesters houwelijcken niet / daerom ist
dat hy nv aldus zijn kaken opent om ons te
verslinden. G. Soudet ghi dan met goeder
consciencien wel dorven segghen / dat een
Priester soude moghen houwelijcken. J.
Wat wilt ghy my vraghen als ghy my niet
en wilt ghelooven / ick weet ghenoech om
v met den woort Gods te antwoorden/
maer ghy en coemt hier niet dan om slechts
my te begrijpen. C. Wel aen antwoort
ons dan ende laet ons hooren. Jan van
Woor. Wilt ghy gheheel aen my blijven.
C. Wy gheensins. Jo. Laet hem doch seg-
ghen. Kep. Jae wy blijvent segghen aen v.
C. Neen/dat en willen wy niet doen oft toe
segghen / dat wy in v sullen lijden / maer
wy willen slechts weeten waer in dat ghy
dwalende zijt. Jan van Woor. So wil ick
dan swijghen ende tbroot het welcke hey-
lich is en wil ick voor gheen honden werpē/
de welcke my gaerne souden verschoren.
D. Segt ons sonder meer dralen met een
woort /oft ghy een wijf ghetrout hebt oft
niet, Jan vā Woor. Laet die tuygē voort co
mē die my dat overseggē. C. Wat vraecht
ghy nae tuyghen/ laet v al ghenoech zyn
dat wijt v aenseggen. J. Soo en bekten ick
v voor mijn rechter niet. C. Jck segt v aen
van

van Fiscaels wegen. J. Sullen nv die rechters mijn vianden wesen / ick sien wel waer men die waerheyt bestormt / datter gheen stijl van rechten gehouden wort. C. Mijn knecht is in die plaetse vanden Fiscael. J. Laet v knecht dan hier by comen / ende beghinne te beclaghen / Segt ghi Fiscael / wat seght ghy my aen. Fiscael. Niet. C. Ic salt voor hem segghen. J. Dat is onbehoorlijc dat een rechter sal versieren dat hy die ghevangen sal op segghen / hy is out ghenoech om self te spreken / ende zijn woort voeren / aldus ghinckt toe int verwysen ons salichmakers / daer sochtmen veel valsche getuygen / ende men condense niet vinden / tē laetsten quamen daer twee die Christum overloghen / sulcx een peyse ick sal v Fiscus zijn / die noyt van my gesien oft gehoort en heeft van tgeen dat ghy my oversegt. C. Het is alle man condich dat ghi ghehuwelijct zyt / wy en behoeven daer gheen getuygen toe. Jan. Waerom en neemt ghy my dan niet / eñ brengt my te vier? C. Ende wy hebben van v eygen mont gehoort / wilt ghyt noch versaken? J. Hebt ghyt van mijn mont gehoort / soo en ist niet van noode dat ghy my meer vraecht / nochtans behoort een rechter soo lichtelijck niet te gheloouen / al datmen hem seyt / si behooren daer informatie op te doen / oft ic my vermaet te wesen Keyser

ser van Romen/soude ghijt ghelooven/ en-
de oft ick seyde dat ick seven moorden ghe-
daen hadde / soude ghy my op die confessie
sonder informacie daer op te doen verwij-
sen? C. In dien ghy gheen schult en hadt/
die fame van v houwelijck soude te Louen
niet ghebrocht wesen. Jan. Gelijc oft geen
lueghenachtich woort door een geheel lant
schap en soude moghen gaen/ick hadde lie-
ver een penninck van elcke logen/ dan van
de waerheyt een stuyver. Jo. Heer Jã/ghy
hebt laetstwerf ghenoech by ons gheleden/
ghy en moecht dat niet missaken. Jan. Wel
aen mijn Heeren / segghet my aen op mijn
laetste confessie/ ende weest mijn wederpar
ty/ick wil my daer teghen verweeren. Jo.
Wi en zijn v aenseggers niet/v eygen woor
den beschuldighen v. Jan. Hebt ghy my ge-
examineert als rechters/ende ben ick ghe-
noech van dat feyt schuldich bevondẽ/oor-
deelt my dan op mijn eyghen confessie. Jo.
Wy en hebbẽ v niet geexamineert als rech-
ters/dã alleenlijc hebben wy ondervraecht
om hier in de Inquisituer daer van te ad-
verteren. Jan. Zynder dan gheen sekere
beclaghers/soo en wil ick gheene diffinicie
doen. C. Wy hebben langhe ghenoech ver
loren arbeyt ghedaen / ghy sultet ons seg-
ghen/oft wy sullen v anders tracteren. Jã.
Slaet my/stoot my hoe dattet v belieft/ick
en

en sal v op dit pas anders geē antwoort ge-
nē/want ghy alle wt passie spreect/ eñ myn
woorden opt alderquaetste ontfanct/waer
ic nv by rechtuaerdige rechters die de hey-
lige schrift geloofden/ ende in eeren hielde/
ick soude van als wel goedt antwoort ghe-
uen/wilt ghy my op v gheloof toeseggen/
datghy my niet na insettinghen der men-
schen/maer na Gods woorden sult oordee
len/ick sal alle dinck sonder achter houden
hier wt spreken. Claes. Wy en segghen v
niet toe/antwoort slechts/dan sullē wy dat
best doen/ende ons daer op beraden. Jan
van Woorden. Jck verstae v bedriechlicke
herte wel/ick sal daer dat swijghen toe doē.
In diē ghy my daer en bouē eenich gewelt
oft persens aendoet/soo wil ick God mijnē
Heere bidden/dat hy my sterchept ende pa
tientie verleene. Claes. Heer Jan/ Gelooft
my dat/ick segghe v warachtelick / dat ick
gheen quaet hert tot v en draghe/want ick
wel wilde/dat ghy wel voert / maer indien
ghy aldus hertneckich blijft / ende niet en
antwoort / ick sal v mijn tanden laten sien.
J. Vermach dat die christē liefde/vermacht
v conscientie/doet my alle tormenten aen/
die ghy wilt/het staet mi te lijden. Jc hoepe
die Heer en sal die zijne niet verlaten / die
my in alle lijden bystaet. C. Jc sweert v by
die misse die ick gedaen hebbe/dat ic gheen
con-

consciencie en make om teghen v alle stren-
gicheyt te procederen. Jan van Woorden.
Dat gheloof ick selue wel/ want soo zyn al-
le godloosen/ende veruolgers der waerheit
ghesint. Alsoo dat Paulus v lieden geslach-
te wel beschreuen heeft/segghende: Inden
laetsten daghen sullen periculose tyden we-
sen/want daer sullen menschen wesen / die
van haer seluen groot houden sullen/ ghie-
rich/houaerdige/lasteraers/niet vrĕdelijc/
sturich/schenders/verraders/ongenadich/
die daer hebben den schyn der goddiensttic-
heyts / maer zyn crachten versaken sy. C.
Wy en zyn hert noch onghenadich/ en segt
dat niet/maer dat wy doen / dat doen wy
om v heertneckich/ende strafbaert te bemor
wen/eñ te sasten / daerom moecht ghy wel
onbehaelt antwoorden. Jan van Woordē.
Ghy en sult my niet met wettige tuyghen
ouertuyghen/dat ick een huysvrouwe ghe-
trouwet hebbe. Johan. Hier segt ghy tegen
v eyghen confessie teghen ons gedaen / siet
dat ghy teghen v selfs hant niet en segt/die
ghy emmers moet bekennen/daerom ist be
ter/dat ghy v saken verantwoort/ soo ghy
best moecht. Jan van Woorden. Indien
ick myn sake tegen desen Inquisitoer met
goede schrift ende redenen defendeer / sult
ghy my dan voor staen? Heer Jan. Wy
sullen v voorstaen ende verantwoorden/

int

sijt gheen dat reden ende recht is. Jā. Ic sie
dat my God daertoe vercoren heeft / om
dit artikel te belijden / ende openbaer te ma
ken / mijn gheest verbiet my langer te swij-
ghen / ick salt v claerlijck wtspreken. Jck
bekenne ende belijde / dat ick een huysvrou
we ghetrout hebbe / maer heymelijc sonder
eenighe ghetuyghen daer by te zijn / ende
dat daerom / dat ick in geen hoererye noch
ander wiltheyt vallen en soude / achteruol-
gende des heyligen Apostel Paulus woort.
Een yeghelijck hebbe zijn eyghen wijf / om
die oncuysheyt te ontgaen / ende voort: Het
is beter te houwelijcken dan te bernen / dat
zijn emmers clare getuychenissen der schrif
tueren. Claes. Ēn die dē ongheechten staet
ewelijck ghelooft te hebben / moeghen die
ooc wel houwelijcken. Jan. Waerom niet /
Paulus seyt: Een yeghelijck hebbe zijn ey
ghen huysvrouwe / hy en sluyt daer niemāt
wt. Ruwaert. Dat woort Pauli is te vstaen
van een yegelijck die gheen Priester en zijn /
ende geen beloften en hebben gedaen. Jan.
Heeft dan Paulus den brief totten Corin-
then alleen totten leecken gheschreuen / dat
staet v te bewijsen. C. Dat is altoos de me-
ninge der schriftueren geweest / dat so waer
van houwelickē gesproken wort / daer wer
den die Priesters wt ghenomen. Jan. Dis
meeninghe der heiligher Schriftueren is
niet

niet verborghen onder der Doctoren glo-
sen/ofte in die determinatien der concilien/
maer die conclusie wort ons ghegeuen door
clare ende waerachtighe woorden Gods/
daermen af noch toe en behoort te doen/ of
ghi sult lueghenachtich beuonden werden.
Tis blasphemie tegē God/dat ghi dwoort
Gods onder v goetduncken ende fantasien
wilt verstaen / den heylighen gheest en is so
dubbel ende vernuft niet van woorden ghe
weest/ eñ Paulus en gheuoelde niet groots
van hem/noch en vermeet hē niet een mee-
ster boven der schrifturen/ maer hy wil ge
acht ende ghehouden wesen vanden men-
schen als een dienaer ende een hoofmeester
der misterien Gods/Ende een hoofmeester
en behoort niet wat te gheuen / dan na dat
beuel zyns Heeren / ende en heeft oock niet
van zyn selfs goet./ maer des Heeren goet
hanteert hy / nv laet ick Paulum blyuen/
maer dat sy die reynicheyt aen nemen / die
des begrypen mogen die begrypent/eñ diet
gheghesen is. Ouermits dat ick dat woort
niet begrypen en mochte/ soo heb ick groo-
ter periculen willen verhoeden / eñ heb die
remedie ende boet ghenomen die van God
daer toe in gheset is gheweest/nameliic/als
die Heer seyt dattet niet goet en is eē men-
sche alleen te zyn / maer dat hem een hulp
zyns ghelijck van noode is / ꝛc. C. Indien

ghy wilde / ende begheerde reyn te blijuen / ghy soudet wel doen / maer ghy en arbeyt daer niet om. J. Dat waer een groote vermetelheyt / dat ick my seluen soude willen gods gauen toe schrijuen / ick wil v dat wel seggen dat ic van natuer schouwe die vrouwen / ende hebbe wel ghedaen om reyn te moghen blijuen / had ick yet met mijn eyghen werck daer toe moghen doen / maer het was al verloren arbeyt / Maer hoe dat ick my meer ghewelts aen dede / hoe dat ick min voorderde. Deken. Wat dede ghi daer toe / ende waer mede poochde ghy v reyn te leuen. Jan. Met vasten / bidden / waken / arbeyden / ende sonder wijf te zijne / dit heb ick beproeft twee iaren lanck. Claes. Dit behoorde ghy te voren bedacht te hebben / eer ghy Priester worde / tis nv te late. J. Hadde ick dat gheweten te vooren / ick en hadde my nemmermeer een platte cruyn laten scheeren / maer niet te min / ick denc dat my god hier toe gheroepen heeft om dit artikel voor te staen / tot glorie zijns heyligen Euangelijs. D. Wat porrede v om Priester te werden. Jan. Ten was mijn sin niet om my te laten wijen / maer door veel biddens en smeekens ben ick daer toe gedwonghen gheweest. Ru. Wie mocht v daer toe dwinghen als ghy onwillich waert. Jan van Woorden. Dat naerstich ende gewel-

dich

dich bidden mijns vaders / die my daer al-
toos toe vermanende was / dat hy my Prie
ster wilde maken / op dat ick hem te bat sou
de moghen dienen ende bystaen in zijn offi-
cie. Claes. Wy zijn al van onsen propoost /
wat segt ghy dat een Priester houwelijckē
mach sonder sonde. J. Ten is van ghenen
noode dat ghy my daer in ghelooft / die scrif
tuer seyt dat claer genoech / al sweeghe ick
stille / ende de schriftuer en wil ic niet valsch
maken / noch veranderen. Claes. Ghy en
verstaet die heylige schriftuer niet / ghy ver
staet na v eyghen sin / die Doctoren moet
ghy daer by hebbē / anders en verstaet ghi-
se niet. Jan van Woorden. Weest ghy hier
mijn Doctoren / eñ leertse my verstaen / ick
wil v gaerne hooren / hoe muechdy anders
die schriftuer wtlegghen / dan sy haer seluen
doet. Oft wilt ghy van ia / neen maken / eñ
van neen / ia / leert my doch de scrift. Claes.
Die gheestelijcke rechten die verbieden den
Priesters te houwelijcken. Jan van Woor
den. Het zijn waerachtelijcke gheesteloose
rechten / want wat gheest ist die welcke te-
ghen des gheest Gods eyghen ordinancien
yet maect oft inset / anders dan een gheest
van Antechrist / nv vraghe ick v lieden / sul-
len nv der menschen insettinghen bouen
Gods woorden gaen. Auwaert. Die hey-
lighe kercke verclaert ende ordineert oock

veel dingen na dat ozboor gedaen oft ghelaten is/dat welcke in die schzifstuer niet wtgesprokeen en is. Jan van Woozden. Die heylighe kercke en leyt ons gheen gebodē voor als datse nootsakelijck soude zijn te onderhouden op die verdoemenis/sy en heeft ooc die macht niet om eenighe nieuwe articulen des geloofs te maken oft in te stellē buyten die heylighe schzifstuere / ende daerom en is oock dit ghebot des houwelijckēs niet te achtē/emmer men behoortet ouer te treden tot meerder verachtinghe/ ende dat te dier cause om dattet geheel tegen dat claer woozt Gods/ ende al en waert ooc niet teghen dat woozt Gods/soo en soudet nochtans niemants conscientie een strick behooren te wesen / oft ick en ken haer niet voor een natuerlijcke moeder / maer voor een Stiefmoeder te wesen / ende is alleen daer voor te houden die ghy die heylighe kercke heet/want sy haer kinderen alteseer hardt is/ende oock verdoemt als syse vint in doot sonden inder hellen. Ruwaert. Segt ghy dan/dat die heylige kercke niemāt en mach verbinden op een peyn van dootsonde. J. Ja ick/want si en mach van gheen kint des verdoemenis maken een kint des eewigen levens / noch van een kint des levens niet makē een kint des doots/dat behoozt God alleen toe/ die slaet ende gheneest / die doot ende

ende maect leuendich/ die ons ter hellen ley
dende is ende wederom wt haelt / want hy
heeft dat regiment des leuẽs eñ des doots/
ghelijck als een Coninck des Coninghen/
ende een Heere der Heeren. C. Versmaet
ghy dan die geboden der heyliger kercken.
J. En trouwen neen ick/alsoo verre als sy
niet teghen dwoort Gods en zijn/ anders
wie van Gods woort spreeckt / die is van
God ghesonden/ ende die van God niet ge
sonden en is / die en is men niet schuldich te
hooren/want die wt hem seluen spreect/die
spreect lueghenen. C. Maer wat segt ghy
dan nu van die ordinantien ende insettin-
ghen der heyligher kercken/al en zijnse niet
met dat woort gods/ sy en zijn daer niet te-
ghen. J. Christus seyt: Wie met my niet en
is/die is teghen my/wie met my niet en ver
gadert/ die verstroyt / ick late die ordinan-
tien staen/ maer sy en mogen geen conscien
tien tot een val zijn/ghelijckerwijs als Pau
lus seyt vandẽ onechten staet/ daer vclaert
hi ons van dat hem goet dunct/ ende en wil
ons gheenen strick maken noch beswaernis
se / om dat hy dat vant ghebot Gods niet
ontfangen en hadde/ ic peynse dat onse na-
uolgende Pausen al veel breder ende meer-
der commissien hebben ontfangen/eñ vrijen
delijcker met God ghesproken hebben dan
Paulus dede/ om dat sy verbiedẽ te houwe

lijckẽ op de verdomenis/twelc Paulus seyt
dat onbehooꝛlick is/ende buyten Gods ge-
bot/ia emmers het zijn leeringhen der duve
len/die ons thouwelijck ende tgebꝛuyc des
spijsen verbieden.i.Timoth.iiij.Een ander.
Heer Jan/laet v onderwijsen ghy zijt noch
ionck/ghy en verstaets niet.J.Ghi en hebt
my nochtans een wooꝛt niet geleert/ ic ben
bereyt van v ende van een yegelijc te leeren
de waerheyt /v personagien ende v meester
schappen en moghen my niet betalen /daer
en moet oock dat wooꝛt des waerheyts by
wesen/oft ick en acht v dinck niet. Nu. Jck
sal God vierichlijck bidden / dat ghy op
die rechte wech weder moecht comẽ.Joan-
nes.Seyt laet my daer eerst wt zijn / ende
dã biddet dat ic daer weder in comẽ mach.
Nu. Gelooft my / vooꝛwaer ghy zijt inden
doelwech/daerom sal ick in mijn misse her-
telick vooꝛ v bidden/wilt ghy dat wel heb
ben. Joannes . Jck begheer wel dat ghy
cloeclijck vooꝛ my bidt / niet alleen ghy/
maer ooch alle mijne viandẽ / want ic weet
dat sekerlijck/ dat alle v luyden biddẽ mijn
saeck niet letten en mach. God can der vi-
anden ghebet wel ten besten verstaen/ende
keeren dat altijt tot vermeerderinghe van
zijnder gloꝛien eñ heerlicheyt. Jo. Ist niet
schier tyt dat wy vã hier gaen. C. Hoe laet
ist meent ghy. Jo. Het gaet nae seuẽ vꝛen/
wy

wy hebbẽt al lange gemaect. C. Heer Jan/ morghen willen wy wederom te gader comen / siet dat ghy alle dinck wel overlegt/ ende dat ghy van v dolinghe gaet/ oft ghy sulter qualijck wesen / beslaept v te nacht/ ende siet wel neerstelyck toe wat ghy doet. Joannes. Gods wille moet altoos geschiẽ. Amen.

Disputacie gheschiet den twaelfstẽ dach Julij naer negen vren/ hier in is achterghelaten om cortheyts wille dat hier weder verhaelt was/ ende voor gheschreuen staet.

C. Heer Jan van Woordẽ hebt ghy op mijn woorden ghedacht die ick v seyde doẽ wy ghisteren van v scheydẽ. J. Ick heb alle dinck naerstelyck overghelept. C. Hoe zijt ghy dan nv ghemoet. J. Noyt en was ick so wel te vredẽ als ick nv ben. M. Hebbẽ mijn ghebeden crachtich in v geweest/ hebt ghyse niet ghevoelt / ick hebbe huyden in mijn misse so hertelijck voor v ghebeden. J. Ja ick/ ick ben v vierich gebet wel gewaer ghewordden/ want ick en was noyt soo gherust van herten ende soo wel te vreden. C. Dat gaet seer wel / wilt ghy soo beghinnen te spreken/ soo sal daer goet doen mede wesen / soo zijt ghy dan bereyt te wederroepen ist niet waer. J. Wat dinck. C. Het is al opt oude / v dinghen ende dwalinghen suldy wederroepen. J. Ick en hebbe niet

gedwaelt dat ick weet. Ru. Ick altijt weder aen met v. G. Ghy hebt quaet gheuoelen van die ordinancien des heylighen kerckes ende die selfde hebt ghy vermaeckt/ ende tot verachtinghe van dien soo hebt ghy een huysvrouwe ghetrout / ende en hebt ghy noch niet gedwaelt? en bekent ghi dat voor gheen schult te zijn? Jan. Hoort hier/ick hebbe v met redenen inden eersten / ende daer nae met schriften breedt ghenoech bewesen ende verclaert/dat ic wel houwelijcken mach/als alle ander Priesters ooc moeghen/ ick en weet daer niet meer voort te doen/ick hoep als ickt met mijn doot betuycht hebbe/soo en sal God den Heer vā my niet meer eyschen / in dat uterste oordeel. Claes Coppijn. Neemt v saecken soo hertelijck niet voor v/eñ en wilt daer in soo vierich niet wesen/wy en dorsten na v bloet niet/noch wy en begeeren v doot oock niet/ maer wy begheeren slechts dat ghy coemt weder tot den schoot vā die moeder der heyligher kercken. Jan vā Woordē. Dat salmē int eynde wel sien oft ghi mijn doot begeert oft niet/ick en weet op dit pas anders niet te seggen/ick ben sulcks gesint en vā sulckē meeninge als ghy gehoort hebt. Goetscalc. Lieue sone/God almachtich behoet v daer voor/wat soude dat/ic bidde God dat hi v ander sinnē verleen. Jā van Woordē. En-

die ick bidde oock dat hy v ander sinnen ver
leen/op dat ghy dat waerdige ende heylige
Euãgelium Jesu Christi eñ zijn ghetuyge=
nis allaer te veruolghen. Nuwaert. Wi zijn
dienaers van die heylighe kercke/daer sou=
den wy v verdoelt schaepken gheerne toe
brenghen. J. God weet wat ghy zijt / die
alleen een bekenner der herten is. C. En
wilt niet steunen op v eyghen wijsheyt / en=
de en wilt v seluen niet altewijs zijn. Jan.
ick en stae op mijn eyghen wijsheyt niet/
maer ick ruste opten vasten steẽ des woort
Gods/daer geen goluen van water/noch
tempeest van winden op winnen en mogẽ/
ick bidde God dat hy my daer af niet en
laet wijcken. C. En acht ghy dan niet de
Doctoren der heyligher kercken / noch die
Concilien? J. Al quaem een Engel wt den
hemel/eñ ons anders leerde dã wi ontfangẽ
hebben/so acht icks als veruloect ende ver
maledijt. C. Sijt ghy dan alleen wijser dan
die heylighe kercke die vanden heylighen
geest gheregeert wort / ende niet dwalen en
mach. J. Die Propheet verbiet te wande=
len inden wech der vaderẽ/maer God seyt:
Wandelt in mijn weghen/onderhout mijn
gerechtẽ/wee v seyt Esaias dat ghi Consi=
lien gehouden hebt / ende niet wt my / dat
ghy wat beghonnen hebt sonder den mont
Gods/daer op te vragen/waer verachtmẽ

die mont Gods anders dan nae die schrif-
tuer niet te vraghen / daer God selue wt
sprekende is. Ru. Die heylighe kercke die
niet dolen en mach en wort die niet van die
heylighe gheest gheregeert. J. Daer en seg
ick niet tegen. Ru. Hoe coemtet dan toe/ dz
ghy haer ordinanciē eñ geboden verworpt
eñ veracht. J. Ick heb v geseyt dat die hey
lighe kerck is een onsienlijcke eñ geestelijcke
v̄gaderinge /vā alle die gene die door Chri-
stum behouden sullen werden. Eñ behelpt
haer niet dan met dat woort Gods. V kerc
ke/daer ghi aldꝰ seer op v kniē voor recht/
dats Ecclesia malignantium / eñ die Paus
sidt hier in die opperste stoel / ende is ghe-
naemt Cathedra pestilētie/ met dese v kerc
en wil ick niet te doen hebbē/ eñ wil wt haer
wel gebannen zijn. Ru. Ghy spreect als eē
geck/ende blasphemeert die heylige Room-
sche kerck. J. Die heylighe roomsche kerc
houde ick in grooter waerden/maer nz die
sienlijcke kerc die wtwendige cyragie heeft.
Ru. Jc sal v bewijsen also claer als dē dach
dat ghy doelt/ghi en wilt niet dā dat woort
Gods hoorē/dat sal ic v claerlijc bi brengē/
staeter niet gheschreuen dat Christus tot
Petro seyt / ick heb voor v ghebeden Pee-
ter / dat v gheloof niet verghaen en soude/
ende als ghy bekeert zijt / so sterckt v mede
broeders/ hebt ghy dat wel ghelesen. Jan.

Wat

Wat wilt ghy daermede by brenghen. Nu.
Om dattet ghebet Christi verhoort is/ en=
de Christus woort warachtich is/soo ist ge
loof Petri onghescheynt ghebleuen eerst in
sinte Peter. Daer nae die zijn stoel beseten
hebben/also dat die Roomsche kercke noyt
ghedwaelt en heeft / noch gheuallen en is
van haer gheloof / want Christus ghebet
daer soo crachtich ouer is dattet niet ver=
gaen en mach / Daerom soo moetmen on=
derhouden alle tgeene dat die heylige Roō=
sche Kercke determineert ende ghebiet / eñ
so wie anders gheuoelt dan sy doet/dat is eē
ketter/eñ een viant van die heylige kercke/
Wat wilt ghy hier teghen segghen. G. Nv
hebt ghy die schriftuere gehoort/en claecht
ouer ons niet meer/dat wy geen onderwijs
en doen. J. Jck schame my van uwent we
gen/dat ghi alle gader soo cranck beschept
by brenght/ick en hadde nemmermeer ge=
meent/dat die Doctoren inder godtheyt al
dus ongeleert hadden gewest. Dese wape=
nē die ick noch aen v ghesien hebbe zijn al te
luttel eñ te plomp om ketters daermede te
bestormen. Tgheloove Petri was dat hy
Christum beleet te wesen des leuendighen
Gods sone. Dese kennisse die Petrus had=
de/hebben alle geloouige menschē in Chri=
sto in een verborghen wesen. Dit is een
dwase consequentie. Petrus heeft een vast
gheloove

gheloone gehadt / ergo hebben die Pausen alle oock een vast geloone/Js dat waer / so zijn alle Pausen als Bonifacius / Julius/ Alexander/eñ veel meer ander/ alle gader kinderen Gods geweest. Ru. Neen ghy en verstaet dat niet/al ist dat die Pausen somtijts niet en dueghen/nochtans soo blijft de stoel eñ autoritept des Pausdoms oprecht/ ende in waerden/die en verliest haer macht niet. J. Jc en weet niet wat stoel oft duechdelijcke Pausdoms/ dat ghy droomt / als den Paus een boeue is/het welcke meest altoos ghebuert/ick weet dat tgheloone Petri inden wtuercoren tot dat eynde der werelt niet vergaen en sal / wat gaet dat den Pausdom aen / des Paus rijck ende ouerheyt is op wereltlijcke ende wtwendige dinghen ghebouwet / maer dat gheloone fondeert hem op onsienlijcke dinghen/ende op die soberheyt des woorts gods. R. Ghi siet emmers voor v oogen dat ander kercken van andere Apostelē bedient/als Antiochien/ Hierusalem/ende meer andere van dat Christen gheloof al ghescheyden zijn/maer die Roomsche kercke blijft noch in haer christenheyt ouermidts dat voorsprokē woort Christi/ick heb voor v ghebeden dat v ghelooue niet en vergae. Jan van Woorden. O vleeschelijcke ende sinlijcke beduyders der schrifturen/meent ghy dat die kercke

te Romen gheloouich sy om datse alsulcken tytel eñ naem behouden heeft? dat is abuselyck verstaen / so is Judas mede eē discipel eñ Apostel Christi gestorven/is hy daer om salich? Dat ick veel een naem draghe van een Christen mensche/dat en geldet by god niet. Die nieuwe gheboorte inden gheest eñ water/waer openbaert hem die te Romē/ onder die sienlycke kercke / daer die Paus dat hooft is? Claes. Ghy zyt ionc van iarē/ maer seer spytich/wāt ghy neemt alle dinc verkeert in uwen mont/myn Heere heeft v aldus geallegeert. Christus heeft Petro geboden / dat hy zyn broeders soude confirmeren/daer niet aen te twyfelen en is / dat sy die insettinghe des heyligen stoels vā Romē niet en verachten / die op dat selue ghebot gefondeert worden/ende van die waerlycke successuers des Pausdoms gheordineert worden/daerom al ist dat die selue on duechdelyck van leuen zyn/nochtans en is die ordinantie ende authoriteyt des niet te minder/soo behoort ghyt te verstaen. Jan van Woorden. Dat Petrus geboden is dat mē die broeders soude sterckē/dat heeft Petrus wel gedaen/ als ons zyn Epistelen eñ twerck der Apostolen ghenoech betuygen/ maer wat roert dat die Pauselicke macht/ alsoo die nv onderhouden wort / met bannen ende blakeren / met brieuen / dispen-

facien/

facien/met Coninclijcke triūphe/ met paer
den/met Muylen/ rcet. Oock mede dat
Petro beuolen wort/dat wert alle menschē
van Christo beuolen / die met Petro belg=
ders des vasten steens Christi zijn / eñ met
dat woort gods haer broeders geloove sullē
stercken/in dese voorseyde woorden Christi
en is niet een letter die dat Pausdō oft die
authoriteyt vander Roomscher sienlycker
kercken beteekent oft te kennen geuen. Ru.
Ick sien wel wy doen al verloren arbeyt/
ghy sult een ander liedeken singhen/oft wy
sullen v met dat vier toecomen. J. Tis lan=
ge genoech gedreycht / gaet heen toe/ende
brengt dat vier bi/waer na toefdy? Claes.
Ghy en gelooft niet dat v die doot aēstaen
de is/ daerō zijt ghy aldus stout/maer ghy
sultet haest vernemen. Weet dat wy v niet
te vergeefs gedreycht en hebben. J. Ic ge=
looue v wel dat ghy my veel lieuer soudet
doen bernen/dan ghy v glorie soudet verlie
sen/ghy moet in die eer blijuen / eñ ick ben
op die doodt wel voordachtich gheweest/
daerom en bidde ick v niet dat ghijt vtrec=
ken wilt om v handen in mijn bloet te was=
schen. Goetschalck. Hoe iammerlickē heeft
v de Luthersche ketterye verleyt/maer tis
wel te clagen / dat ghy alle gader dus blint
zijt. Claes. Wat sullen wy met v gaen ma=
ken/ghy en wilt nerghens na hooren / ghy
zijt

zijt heelhertneckich eñ ṽhart. N. Heer Jã/
waerõ blijft ghy aldus hertneckich/waer=
om blijft ghy mijn Heer de Commissarius
aldus wederhoorich. J. Wat wilt ghy dat
ick doe/dat ick God versaecke / ende hou=
de my aenden duyuel / is dat v begheeren?
Nu. Neen/maer wilt doch wat beter geuoe
len hebben van die insettingen der heyliger
kercken/indien ghy dat doet / wy belouen
v dat wy ons beste doen sullen om v wt de=
se boeyen te verlossen/eñ alle dinck sal dan
wel goet zijn. J. Ick sal noch soo veel v ter
liefden doen / ic sal mijn geuoelen schrijuen
alsoo na uwen sin als ick mach / lanckt my
penne ende inct. C. Sorcht daer niet voor
wy sullen v soetelijcken handelen / in dien
ghy v lieffelijcken tot ons voecht. Jan. Ick
sal haest gheschreuen hebben/ en laet v niet
verlangen. Claes Coppijn de Montibus.
Schrijft dan uwen sin wt. ¶ Hier schrijft
hy zijn sin. J. Daer ist/Neemtet eñ leestet/
eñ besiet hoe dattet v behaecht. G. Leest
ghyt seluẽ. D.Nu. Nu. Ick Jan Janszoon
vã Woordẽ geuoele dat vã die ordinantien
eñinsetten der heyliger kerckẽ/datmẽ niet
lichtelijcken oft sonder die niet ṽworpen en
sal/maer si zijn seer te prijsen eñ tonderhou
dẽ/alsmen alleẽ goede vermaningẽ tot pro
fitelijchept doet/ dit is mijn gheuoelen int
generael ghesept/sonder eenige specefica=
cie

tie te maken/weest doch nv hiermede te vrede
den. Claes. Ist onderteekent? J. Indient
v behaecht ick salt wel onderteykenen. Ru-
waert. Wat seght ghy van dat verbot/van
vleesch te derven inden vasten/besluyt ghy
dat mede int gheneracl/suicks datmen dat
oock mede behoort te onderhouden. Jan.
Siet al rede/hebt ghy vergheten v belofte/
als dat ghy my in gheen disputatie trecken
en soudet/ nv coemt ghy weder op doude.
R. Achtervolgende dese sententie/ so hebt
ghy goet antwoorden op mijn questie. Jan.
Ick dachte wel dat ick aldus varen soude/
want ghy en hout gheen ghelooue / noch
eeuwe/ick revocheer/ al tgheen dat ick ter-
stont met mijn eyghen handt gheschreuen
hebbe/ende gheconsenteert/ende wilt ghe-
acht heuben als niet ghesept. Ruwaert. V
meyninghe is ons noch onbekent / hoe dat
ghy v handtschrift verstaet / ende daer om
moeten wy dit wel bet ondertasten /want
het en is niet ghenoech / dat wy te vreden
zijn / wy moeten oock v saken ende v ghe-
looue voor meer anderen verantwoorden.
Jan. Met wat dubbelde ende bedrieghe-
licke gheesten hebbe ick hier te doen/ maer
hoe schoon dat ghy v maect/ghi en moecht
God niet bedrieghen. Claes Coppijn de
Montibus. Seght ons dat/soude ghy wel
vleesch dorren eten op een verboden dach
van

van die heylighe kercke. J. Om mijn broeder te vergeren en soude ick dat niet willen doen inder eewicheyt / als Paulus seyt. Ku. Eñ oft ghy gheen perikel van scandaliseren en saecht / soudet ghi dan dat wel doruen bestaen? J. Waerom niet? K. Dat verbiet die heylige kercke. J. Ja de Roomsche kercke / ic hoore wat Christus spreect: Dat inden mont gaet / dz en besmet die siele niet / ende ick ghelooue dat waer te zyn. Eñ Paulus seyt oock: dat die spijse ende dranck en maect ons voor God niet prijselijck / spijs eñ dranck en is dat rijck Gods niet / maer den reynen is alle dinck reyn. Ku. Eñ oft goeden vrijdach waer / soudy dan oock wel doruen vleesch eten. J. Ic segge v dat mijn conscientie vry is om dat te doen / op alle daghen ende tijden / den eenen dach en is niet beter dan den anderen. Paulus straft die Galaten / dat sy onderschept maecten onder die dagen ende tijden / ende in die straffinghe is die Roomsche kercke met al haer adherenten ghestraft / niet te min ick en begheer wt wellust gheen vleesch te eten / wāt ick also lief visch ete als vleesch / ick en make daer gheen werck af / wat spijse dat ick ete / ick en make van die een spijse niet meer wercks dan vā der ander spijse. Kuwaert. Maer nv verwerpt ghy wederom die statuten der heylighen kercken. J. Gheen men-

schen/geen Pausen/ geen Concilien en moghen die voorghescreuen woorden Gods luegenachtich maken. En wilt my daerom gheen ketter schelden / want Paulus ware dan die aldermeeste ketter/wāt hy heet dat die leeringhe der duyuelen te zijn/ gelijc als ick laetste seyde. G. Dese mā heeft al meer dan een dwalinghe dat hoor ick wel. Nuw. Wat gheloost ghy van dat sacrament der heyligher kercken/ hebt ghi daer oock goet gheuoelen af. J. Van als heb ick een goet ghevoelen. C. Ghelooft ghy ooc datter seuen sacramenten zijn? J. Laet die sacramēten blijuen daer sy zijn / sy en zijn mijn articulen niet/laet ons dit eerst afdoen/ consenteert eerst int artikel des houwelijcx/dā sullen wy voortgaen / dat eerst geuraecht is/ behoort eerst geconcludeert te zijn. Nu. Tis behoorlijc dat wy v eerst vraghen van als/ want wy v in een stuck dolende vinden. J. Dat mijn articulen niet en zijn / en behoor ic van rechts wegen niet te antwoordē/ oft gedoocht dat ick v oock wat vraghe/soude ghy wel voor v Pauselijcke staet oft geloof v cleynste vinger in een keers houden ende verbranden. C. Ten betaemt v niet te vragen/doet ons bescheyt. J. Jc heb met dit artikel genoech te doen/ om dat voor te staen met schriften/met redē ende ooc met bloet/ wat wil ick veel meer op mijnen hals halē/

ghy hebbet doch oorsake ghenoech om myn doot te sollen na v voornemen. C. Ghi hebt een seer quaet gheuoelen van die heylighe kercke/ want ghy segghet/ dat sy niemant verbinden en mach tot een dootsonde/ ghy behoort v verstant ghevangen te maken onder den dienst Christi. J. geuangen. Cont ghy dat selfs wel doen/ ghy soudt v natuerlycke redenen wel laten varen/ maer Aristoteles/ Scotus / ende Thomas en lyden aen die naeste waerheyt niet. C. Die obedientie is beter dan die offerhande/ daerom behoort ghy die moeder der heyligher kercken te obedieren als een goet kint. Jan van Woorden. Die obedientie der gheboden Gods/ dat behoort ghy daer by te seggen/ die is beter dan offerhande / siet dat woort Christi ons salichmakers met die leeringen ende exempelen des heylige Apostels Pauli wel aen inden gront/ ghy sult claerlyc beuinden dattet v vernuftige dinghen al heel verdoemt. En met dat selfde stuck sondicht ghy daer Saul in gesondicht hadde / en op v dient oock die straffinghe / ende oock dat eynde va Saul/ doorsiet de text wel. Claes Coppijn. Ick peynse dat ghy wel segghen soudt / datter gheen heylighe kercke en is/ soo luttel vraecht ghy daer na. Jan van Woorden. Neen/ dat en is alsoo niet/ ghy

 peynst

peynst al qualijck / ick geloof vastelijc / dat- ter een heylighe Christen kerck is / ende dat ick daer ooc een lidt af ben. A. Hoe muecht ghi dat weten. J. Die gheest Gods tuycht sulcx in my. Ru. Hebt ghy dan ooc den hey lighen gheest? J. Den gheest Gods gheeft onse gheest in / dat wy kinderen gods zijn. G. Hoe vermetel spreken dese Lutherianē / dat en soude ick van my niet doruen seggē. J. Dat gelooft ick wel / want ghy en gelooft die woorden gods niet / die Christus geest niet en heeft / en hoort hem niet toe / die lief- de Gods is in ons ghestort door den heyli- gen gheest die ons gegeuen is. Ru. Ghy be kent wel dat die heylige kercke vanden hey lighen geest geregeert wort / waerom en on derhout ghy haer gebot niet / die kerc heeft ingeset datmen gheen misse behoort te doē / dan op een Altaer met alsulcken ornamen- ten / soude die consecratie van waerdē zijn. Eñ en soudē sy dan niet sondigē / die slechts op een tafel sonder ornamenten verba cōse crationis sprake. J. Den auētmael Christi en crycht zijn cracht niet vant altaer oft or- namenten / oft van tyde / oft van stonden / maer alleen wt die woorden Gods / ende in dat misterium hebbē die Apostolē noyt met alsulcke dingen becommert geweest / so op wat plaets / ende soo wanneer die woorden Gods worden verhaelt eñ voorghelept on-

den

der den geloouigen Christenen/ daer is das waerachtige gebruyc des sacraments. C. Ghy verworpt die vsancien der heyligher kercken in die misse te doen / my dunct ghy zijt arger dan Luther seluer. G. Op hem en is niet te winnen. R. Den duuel heeft haer dat hert beseten/ aldus straf zijn gemeenijc alle dis ketters. Jo. Het is tijt dat wy schey den / wy en sullen met v niet spreken/ noch disputeren/ wy hebben daer genoech toe ge daen/ om v te bekeren. J. Jc ben wel te vre den/ ick weet wien ick betrouwe/ gelouet sy God / dat ghy wel doet / daer sal noch een dach des oordeels comen. Jck sorghe dat v die te na gaen sal. Ru. Wy sullen met dat vier tegen v procederen/ weest des seker. J. Wel aen / veruult die mate van v voor va ders in my / op dat alle rechtuaerdige bloet op v mach comen/ dat van Abel af ghestort is/ ic sal den Heer bidden dat hi my int eyn de niet en verlaet/ maket slechts wat cort/ dat ick v brabbelinghe een eynde hadde. R. Noch muecht ghy v beraden / oft ghy we derom roepen wilt oft niet/ ende eer die exe cutie ghedaen wort / sal ick v nochtans co men besoecken/ ende sien hoe ghy ghemoet zijt/ daer tusschen beraet v wijsselijcken. J. Jck sette my geheel inden handen gods/ hy sal zijn saeck wel defenderen/ ic beuelt hẽ. G. Wy willen gaen. R. Ja wy. G. Heer

Jan weest wel te vreden / eet eñ drinct wel/ eñ laet alle dinc goet zÿ̃/ wat leyt v hier aen v seluen in dit groote perikel te stellen. Jan. Wat lach daer die Apostolen ooc aen gods woort te vercondigen/eñ daerom te steruẽ/ ten can my ooc niet qualijc gaen/twaer alst God belieft. G. Ick wilde dat ghy anders bedacht waert.

Op den dertienstẽ dach iulij/ is Jan Diericxsoon van Woordẽ gecomen indẽ Haech op die sael / eñ is mede met die inquisiteurs af ghegaen/ende vraechde na heer Jan zijn sone aldus:

Ic soude mijn heeren wel vriendelijc bidden/dat sy my souden willen seggen die sake/waerom dat sy mijn sone geuangen hebben / wat wilt ghy den armen bloet langer houden/die noyt een kint en dede schreyen. C. Zijt ghy zijn vader? Jan Diericxsoon. Ja ick mijn heerẽ. Claes. V sone is seer een sinnich ende straf/hy en wil niet na ons hooren / hy behoorde hem wel te laten onderwijsen/ want hy noch ionck ende ongeleert is. Jan Diericxsoon. Ick bidde v dat ghy hem expedicie doen wilt/want hy daer langhe genoech ghelegen heeft. C. Vader ghy sult met ons gaẽ tot v sone/om te besien oft ghi hem soudet mogen bemorwen/ wãt wy en mogen daer niet op winnen. J. Dat wil ick gaerne doen/en kennen mijn heeren my

niet?

niet? C. Neen wy. Jan Diericxsoon. Ick hebbe by mijn Heeren wel eer gegheten tot Louen in die Lelye met Erasmo/ daer was ick acht dagen lanc. C. Jck begin daerin te twijfelen/ick gheloof dat ghy daer waert/ wil v sone self hy sal goet te helpen zijn. Nu. Vader ghy moet hem wat hertelijc verspre ken/eñ seggen hem dat hy hem laet onder= wijsen. Jo. Dat wil ic gaerne doẽ. C. Heer Jan waer zydy/v vader is hier siet op. Jo. Heer Jan/die Heeren hebben my ghesept/ dat ghy ionck zijt/eñ seer dwaelt/ eñ dat sy v een cleyne penitencie willen setten / want sy v doot niet en begheren/soo moecht ghy hier wt comen/v misdaet is noch cleyn seg gen si/wilt ghy slechs tot bekennen comen/ eñ niet hertneckich blijuen. Jan. Segghen sy dat vader? Jo. Ja si. Mijn Heeren seghs my doch/wat is die saeck zijnder geuange nissen. C. Hy sept dat hi wel een wijf mach trouwen. Jo. Sept hy dat/eñ waerom en soude hy geen wijf trouwẽ/en is hy niet soo wel vã vleesch en bloet als ick / waer staet verboden dat hijt niet doẽ en mach/doẽ ick vã zijnder ouder was/ic soude bet drie vrou wen behoeft hebben dan een/liet ic my duñc ken. Eua is ghemaect om den man/ eñ niet die man om twijf. Heeft God niet ghesept/ Wast ende vermenichuuldicht / in v eygen rechten staet gheschreuen. Jndiẽ een tolep=

 sche

schete gheweldich wort / datmen boete sal soecken/salmen tot beesten loopen oft ot eē huysvrouws/waer salmen anders remedie soecken/die wijse man seyt / dat hy niet en mocht reyn wesen/tē waer dattet God ga ve. Heb ick oock wel gheseyt sone. Jan. Ja ghy Vader. Claes. Jc hoor wel/Qualis pa ter/talis filius/quaet sout/quaet boter/hoe comet ghy dit te weten/die procuruers oft Aduocaten moetent v ingesteken hebben/ ghy en spreeckt van v seluen niet. Jo. Nie- mant en heeft my dat gheseyt/ ick hebt self ghelesen / want een goedt coster is een half clerck. Claes. Hebt ghy alle dinc gelesen/so hebt ghy oock wel gelesen datter ghescre- uen staet. Den boom die geen goede vruch- ten voort en brenght/salmen afhouwen eñ int vier werpen. Jo. Ick hebt wel gelesen/ ic ben den boom/ ick ben out genoech op te houden/want ic voort aen onprofitelijc bē/ werpt my int vier belieuet v/maer wat he- uet desen armen bloet ghedaen. C. Hoe zijt ghy aldus stout. Jo. Waerom en soude ick niet stout zijn/die Heer vermaent ons in dē Euangelio/dat wi van v noch van niemāt anders/noch van eenige aduersantē en sou den veruaert zijn/die teghen twoort Gods zijn/want hy sal mont eñ wijsheyt geuen/ daer niemant tegen staen en soude mogen/ want de geest zijns vaders soude self in ons

spreken

spreken. C. Waer hebt ghy dit altesamē ge lesen/oft heuet v sone v gheleert / ick sie eñ mercke oock wel / ghy zijt al mede verlept. Jo. Jck en weet van gheenen dingen te seggen/sonderlinge dan van dat nieuwe Testament/dat hebbe ick gelesen / ick en hebbe v Decreten eñ Decretalen niet gelesen/ is dat niet waer myn sone. Jan. Dat is waer myn vader. Hy en heeft niet dan alleen dat nieuwe Testament ghelesen. C. Staet ghy daer buyten. Jo. Jck sal dat gheerne doen myn Heeren. Reyner. Myn Heeren ghy moet hier eenen anderen raet in schicken/ dat wy desen man aldus niet en bewaren ende bewaecken / tvalt ons te moeyelijck/ ooc mede en ist geen manier van doē aldus danighe luyden te bewaren aldus scherp/ Roouers ende Moorders bewaertmen aldus/dese man en sal v niet ontloopen/ al en set ghy hier gheen wachters. R. En is hier anders gheen plaets daermen hem leggen mach in goeder bewaringhe? Rey. Neent/ daer en is dan die gevool daer leytmen dieuen ende verraders / ende in die ridder camer / by die ander ghevangenisse / daer en wilt ghy hem niet hebben/ waer salmen hem dan latē? Jo. Men mach hē in dat gevool legghen/ten is noyt ghescyiet. C. Wat logijs is daer. Ru. Sy ligghen daer op die plancken neder / eñ slapen sonder stroo oft

 bedding-

beddinghe/ eñ en eten anders niet van dat haer die goede luyden brengen in aelmissen bi der dorẽ/wãt wi en zijn niet schuldich hẽ yet te beschicken/dan water eñ broot / tsal licht daer best zijn om legghen ende om den minsten cost den Keyser aen te doen/ daer en sal hy niet meer dan twee blancken des daechs verteren / tis emmers schoon ende drooch. Key. Daer is veel vuyls dincks/ eñ het riect daer seer qualicken van onreyn.c heyt. Au. Wie leyt daer nu tehans inne/oft ist ledich. Key. Daer leyt een doorslager eñ een ander misdadich mensch op zijn lijf gevangen. Claes. Leyter niemant meer? ghy moecht hem daer by brenghen/waer soude men hem anders laten. Jo. Hy leyt hier op al te grooten costen van den Keyser/ maer tis soo best dat wy hem daer legghen. Au. Waer staet die plaets? Key. Daer bovẽ die poort. Au. Moghen die ander ghevanghen van die ander poort by haer comen. Key. Neen. Sy zijn met een dicke muer deen van dander ghescheyden/ sy en moegen by mal canderen niet comen noch sien/ dan achter comen sy op een priuaet/onderscheydẽ met waghenschot / daer moghen sy malcander toeroepen ende hooren spreken / beliefter v dat wy hem daer in brengen myn Heeren. Claes. Ja doet soo.

Eñ binnẽ de eerste weke soo is Auwaert

voort ghezool gecomen/als hy gelooft hadde/eñ heeft Heer Jan toe ghesproken voor die tralyen. Nu. Hoe ist met v Heer Jan? Jan. Seer wel God danck. Coẽt ghy noch tot my/daer doet ghy wel aen/dat ghy tot my coẽt om ons geuangen te troosten. Nu. Ick haddet v belooft doen wy van v scheyden. J. Dat is waer. Nu. Tsy hoe stincket hier/hoe moecht ghy dit verdragen/is hier anders geen licht dan dese een veynster. J. Ja claecht ghy aldus haest ouer den stanc/ hoe sout ghy v moghen houden of ghy hier nacht ende dach moest liggen/als wy doen. Siet hier v groote ongenadicheyt eñ tyrannye/die ghy ons aẽdoet/hoe suldy dit voor God verantwoorden?maer niet te min my en geschiet niet nieus. Aldus zijn alle die vriẽden Gods ghewandelt/ daer om verblyde ic my ooc met die Apostelen/dat ick weerdich ben ghewo rden voor den naem Christi verdriet te lyden. Nu. Jc wilde voorwaer dat ick v mochte helpen eñ tis een seer bange leger voor v/dat sie ick wel/en hadt ghy hier niet lieuer wt verlost te wesen/ ende te gaen daer v belieft/dan in dit swaer vdriet geuangen te zijn/wilde ghy selue / ghy soude hier wel wt comen. Jan. Jc en wil God noch zijn woort niet lochenẽ. Christus spreect: Die hem myns schaemt voor dẽ menschẽ/ den sal ick weder schamen voor mijnen hemelschen

melschen Vader. Ru. Blijft ghy noch soo
straf by die verworpinghe der Consilien en
de insettinghen der helygher kercken dat=
ment v niet geraden en mach. J. Wat ick
met dat woort Gods niet en doe / dat wil
ick wel laten blijuẽ. Ru. Int werck der A=
postelen staet ymmers dat die Apostelẽ gin
ghen leeren eñ geboden te onderhoudẽ die
gebodẽ der ouderẽ / wat segt ghy daer toe.
¶ Hier spreken si Latijn. J. Waerõ spreect
ghy Latijn / want ghy my ongheleert hout /
aldus en wil ick geen Latijn met v spreken.
Ru. Waerom en wilt ghy gheen Latijn spre=
ken. J. Ick begheere dat mijn mede ghe=
vanghen die hier by my zijn / mede hooren
mogen / ende verstaen. Ru. Heer Jan toet
driet my dat ghy hier aldus ligghen moet /
stelt v te vreden inden Heer / God is mijn
ghetuych oft ick gheen melijden met v en
hebbe. J. Ick ben met mijn vocatie wel te
vreden / ick weet dat my die Heere niet ver
laten en sal. Ru. Heer Jan weest wel te vre
den in lijdtsamheyt / ick sal v noch meer
comen besoecken om wat met v te disputee=
ren. J. Dat moecht ghy wel doẽ / ende ick
danck v / dat ghy my coemt besoecken om
te vertroosten.

Hier nae een deel daghen soo hebben sy
onder haer seuenen oft negen of meer Com
missarien vergadert / eñ teghen hem gedis=
puteert

pureert ende onbeschepdelicker dan te voo-
ren/twelck al door die gracie Gods al we-
derstaen wort / twelck te langhe waer om
te vertrecken / maer sp blijuen altijt meer
verhert/alsmen claerlijck sien mach aen die
vruchtē die in haer ghewassen zijn/voort so
hebben si heer Jans vader doen halen. Ru-
waert. Vader wp hebben v doen roepen
om te sendē tot uwen sone/want wp en mo
ghen hem niet bemorwē/gaet ghp en besiet
oft ghp tbeste moecht doen. Jan Diericr-
soen. Dat wil ick gaerne doē. D. Domins
Ruwarde/ghelieftet v met hem te gaen. Ru
waert. Jck gae met v vader. D. Maer va-
der/ ghp ghelooft emmers alle dinck daer-
men nv gheschille in heeft/te weten vanden
Concilien vandē Paus/eñ so voort aē/doet
ghp niet vader. Jā Diericrsoē/ick moet wel
ghelooven dat met die schriftuer ouer een
coempt. Een andere. Vader segt mp / ghp
zijt van v costerie gheset om v soons wille/
wat doet ghp nu/wat is v officie? Jā Die-
ricrsoen. Mijn heeren sommighe segghen
dat ick een Paep ben/sommighe dat ick eē
Aep ben/sommighe dat ick eē cassenaer bē/
dat ghelijck ick best. Een ander. Gaet heē/
vader/gaet heen/maer segtet hem wat scer
pelick. Ruwaert. Heer Jā/v vader is hier.
Jan. Wat heeft mijn vader hier te doene/
En is v brabbelinge noch gheen epnde? en ick
niet

niet eenen grooten last die ghy my aẽ doet/ ick heb u soo dicwils met dat woort Gods beuochten/dat ghy daer tegen noyt en wist te antwoorden/en is dat vier noch niet gemaect? ic hebbe hier noch twee oft drie goede Christen broeders by my liggen die met my oock int vier gaen willen/en williet ghy om gheen vier menschen vier aen laten legghen/ghy sultet ten laetsten noch om my alleen aen moeten legghen. Ku. En grouwelt u voort vier niet altoos/dat vier is cleyn eñ onducich/maer besiet die schrift wat vier u bereyt is/ vader/ hy blijft al verhart / dat hoort ghy wel/wilt hem alleen wat toe spreken/ick gheef u oorlof. Jo. Wel soo/hoe ist/ hoe gevoelt ghi u. J. Noyt so wel als nu vader. Jo. Die Doctorẽ eñ heeren hebben my tot u ghesonden/om dat ick u wat becallen soude/segt my in u conscientie/hoe beuoelt ghy u in u saekẽ/hebt ghi dat woort Gods in u of niet. J. Van mijn saeken en twijfelt my niet eẽ haer/dat is claer/twoort Gods sal ick voorstaen tot in mijn eynde toe / met die hulpe van God. Jo. So bidde ick u mijn alderliefste sone/dat ghy van twoort Gods niet en wijckt/ick wil u gaerne op offeren/ als Abrahã zijn sone dede/ende en siet onse verdriet niet aen. Ende sy zijn al heel met v sake beweghen/ adieu/ ick en sal u nae dese reyse niet meer sien oft spreken/want al on

quaemdys

quaemdÿt al/so soudẽ sy v in een duysteren kercker worpen ewich te blijuen/adieu mÿ lieue sone/blyft by twoort Gods/dat bidde ick v. J. Soo sal ick indien God wil/ want myn saecke is warachtich eñ Godlijck. Mu. Hebt ghi hem gesprocken. Jo. ick hebt beste ghedaen. Adieu sone/ende laet v onderwijsen van die gheleerden. J. Adieu vader/ick wil weder nae myn cop toe.

Hier nae volcht die leste disputacie voor die Cõmissarien/geschiet den vij. dach Septembris/ende den xv. dach daer nae wort hy om twoort Gods verbrant. C. Hoe zijt ghy nv ghesint. J. Als ick altoos gheweest hebbe. C. Wilt ghy noch niet reuoceren. J. Gheensins. Een ander. Ghy sult tot onsen wille reuoceren/of wy sullen v een hartneckich ketter doen declareren ende verbrãden. J. Ick ben soo veel dreygens gewoon ghemaeckt/dat ick voort aen al balhoorich worde. Een ander. En laet v niet duncken dat dit iock is/ick sweer v by mijn eet / dat ghy morghen steruen sult / ende ghy en sult ons niet langer met v hartneckichept moeyte aendoẽ. Jã. Ick en sie noch dat hout niet aen brengen/om twier te maken/waer blijftet. Een ander. Geet ghy noch met ons oft meẽt ghy dat die keyser so arm is/dz hi geẽ raet en weet om hout. J. Dat en meen ick niet/dat bosch dat hier by leyt/daer is houts

ghenoech

ghenoech in om twee duysent mannē te ver
branden/die ghy allegketters noemt / tegen
die Keyser en segghe ick niet / maer ick en
mach dat niet verdragen/dat ghy mi altijt
met vier dreycht/ende datter geen eynde af
en coemt/ghy siet doch wel/dat ghy my nz
van die waerheyt trecken en moecht/daer=
om ist al verlorē arbeyt gedaen. Eñ als ghi
my al gedoot hebt/ meent ghy dattet dā al
ghedaen sal zijn/neent voorwaer/daer isser
veel duysent in Hollant/die tselue geuoelen
ende verstaen dat ic doe. Een ander. Waer
zijn die/noemtse ons. J. Ick en ben gheen
wroegher/maer daer isser noch by my /die
sullen v ghenoech te doen gheuen/ ick hoep
eñ betrou God wel toe/datse my niet en sul
len verlaten wilt God. Een ander. Wāt ghi
nv alsoo ghesint zijt/dat ghy van v ketteriē
niet ghetoghen en moecht worden/ soo sult
ghy morghen steruen. J. Heeft v God die
macht ghegheuen/so laet dat gheschiē indē
naem ons Heeren/ick bens wel te vreden/
eñ om den doot te lijden ben ick wel gerust.
Een ander. Ick segghe v certeyn / wy en
sullen v niet langer laten lijden dan morgē/
daerom bereyt v te steruen. Jan vā Woor=
dē. Ic ben tot Gods belieuē altijt bereyt/
hangt my / braet my / also verre als v die
macht vā bouen is gegeuē. Eē ander. Wat
doē wy met desen mā/tis al verlorē arbeyt

doe

hoe wijt aenleggen. Noch een ander. Hy is hertneckelijc ende onbewegelijc/ tis tyt dat dese vermaledide Ketter ghestraft is voor zijn misdaet. Een ander. Wy hebben seker veel gedaen om hem te bekeeren. Een ander. Eersame man verkiest v een biechtvader daer ghy tegen biechten muecht. J. Jc en begheer geen te hebben. Een ander. En wilt ghy dan oock niet biechten. J. Jck wil gaerne biechten/ tot wat tydẽ wy onse sonden belijden den Heer/ hy salse ons vergheuen. Een ander. Wat biechtvader wilt ghi dan hebben. J. Wien ghy wilt. Een ander. Hebt ghy lieuer een Moninc oft een waerlijc Priester. J. Hoe dat ghy wilt tis my gelijck veel. Een ander. Wilt ghi een Moninc hebben. J. Ja ick. Een ander. Oft hebt ghi lieuer een waerlijck heer. Jan. Tis my alleleens. Een ander. Oft ghy onsen meester Ruwaert naemt om tegen hem te biechten. J. ick ben te vredẽ. Een ander. O. Ruwarde belieuet v gaet met heer Jan/ ende hoort zijn biechte. Ru. Wilt ghy my wel biechten soon? Jan van Woorden. Tis my gelijcks veel teghen wien dat ick biechte. Ruwaert. Gae wy dan te samen. J. inden naem ons Heeren Jesu Christi gheschie. Jck groote sondaer ende een kint des thorens Gods/ my onwaerdich kẽne ende belyde dat myn groote ende diepe onghelooue my vã God

 keert/

keert/dat ick met voller herten hem niet en hebbe betrouwet alle goethept / salichept/ ende weluaren / sulcx dat ick mp seluen in hem alleen niet ganschelijc toe gheschreuen en hebbe / ende hoe dat ick mp seluer meer doorsie ende ondersoecke/ hoe dat ick meer vdoemenisse en sonde in mp beuinde / waer door ick mp rechtuaerdelijcken verdoemen soude moghen/als hp met mijn aldersnootste wercken int oordeel soude willen gaen/ maer dat en vermach zijn Godlijcke goetheit/noch zijn Vaderlicke herte tot mi niet/ die welcke hp mp door zijn Sone oueruloedelijcken bewesen heeft / door wiens dierbaer bloet dat ick sekerlijck ghelooue / dat mp al mijn sonden af ghewasschen zijn/also dat sp mp tot gheen verwijten staen en sullen voor den Heer/ hierom mijn betrouwen ende mijn toeuerlaet is ganschelijck op die sekerhept ende beloofte Gods / daer op ist dat ick waghen derf die doot aen te gaen/ ende ick ben oock door hem seker/of ick sterue / oft dat ick leue / ick behoore die Heere toe / nadenmael dat ick vercooren ben een kint ende erfghenaem Gods te wesen/ende een mede erfghenaem Christi/twelcke mijn gelooue God almachtich wil stercken ende vermeerderen totten doot toe/ Amen. Ku. Wel segt al voort. Jan van Woorden. Jck heb al ghesept. Ku. Ghp moet al bet biechten/

ten/ is dat ghebiecht. J. Ick heb al gheseys dat ick segghen wilde/ick en weet van geen ander biechten te segghen. Anwaert. Wat hoor ick hier. En vindt ghy gheen sonden ende ghebreken in v? Jan. Ick weet wel watter ghebreect/ghy wilt/dat ick gae vertellen mijn sonden ende misdaden met alle haer circunstancien ẽ also dẽ Ypocrijt van buyten maken/dat ghy van my hebbẽ wilt en is my niet mogelyck te doen/ want mijn sonden zijn meer dan ick se soude mogen vertellen/want boos is der menschen herte ẽ ongrondelijc/ wie sal dat mogen ondersoecken/ oock so zijn mijn sonden al te inwẽdich dat icse soude mogen al verclaren. An. En hebt ghy dan gheen dootlijcke sondẽ by na men bedreuen. J. Van bouen tot beneden ben ic vol lasteringe/ ẽ alle mijn begeerten zijn sondich ẽ dootlijc/maer ghy en zijt daer mede niet te vreden/ ghy wilt dat ick v segghe van ouerspel/hoererie/ dronckẽschap/ van vechten ẽ kijuen/in dese hooft stucken en ken ick my niet schuldich/ want hoe soude ick dese stucken bedreuen hebben met de wercken / daer ic so lange geuangẽ geweest hebbe/niet te min ic en ben daer in niet gherechtuaerdicht/want den gront des herten is altijt tot quaet gheneycht/ende die selfde sonde is in hẽ besloτẽ blijuende/ hoe wel dat tet wtwendich werck niet na gheuolcht en

 heeft,

heeft. Auw. Ghy soudet my belijden van v dwalinge van v huysvrouwe / daer ghy teghen die dominatie der kercken mede hebt gheleeft. J. Als ick daer berou af hebbe / eñ ick my daer in schuldich kenne / so sal ic dat biechten. Auwaert. In dien ghy v anders niet biechten en wilt / so en sal ick v niet absolueren. J. Oft ghy my niet en absolueert dat en achte ick niet / ick weet wie my absolueren sal. Au. En vraecht ghy dan niet na die absolutie des Priesters / ende zijt ghy te vreden met die absolutie Gods. Jan vã. Waerom niet. Auwaert. Hier in zijt ghy ooc een Lutheriaen / dat ghi niet en vraecht na de absolucie des Priesters. J. Wat soude ick doen / ick en can v die absolutie niet benemen / als ghyse my niet geuen en wilt. Auwaert. Sout ghy aldus ter doot dorven gaen sonder gheabsolueert te zyn. Jan van Woorden. ia: Christus en is soo ongheнadich niet als ghy menschen / al hout ghy v absolutie thuys / Christus heeft my verghevenisse van alle sondẽ belooft / door dat wtstorten van zijn bloet / welcke beloofte en hy heeft gheconfirmeert met zijnen doot / daer op verlate ick my ganselijck / ende als God vergeuen wil / soo en verwacht hy niet ter tijt toe dat ghy rede zijt v hant opt hooft te legghen / want zijn salichmakinghe is hem altijts euen willich / ende hy wil van dat

wercken selfs de glorie hebben/ ghelijck als hy seyt : ick bent selfs die de booshept verwint ende wtdoet. Ruw. Och och hoe bedroefick my nv / dat ghy aldus verre ghedoelt zijt van dat slot ons moeders der heyligher kercken/ want ghi versmaet haer stotelen/ wat sal ick nv gaen beginnen / sal ick dit voor die heeren eñ Commissarien repeteren/ dat sal v tegen gaẽ/ eñ sy sullen meer op v ghestoort wesen als sy dit hooren. Jã. Ghi moetet wel doen van my. Ru. Gheeft ghy my van oorlof dat ick segghe wat hier gheschiet is. Jan van Woorden. ia ick ghelieuet v. Ruwaert. Oft hebt ghy lieuer dat ick swijge. Jan van Woorden. ick en vraghe niet na/ oft ghijt segt/ oft dat ghy dat verswijcht/ eñ oock ick en achte niet wat sy van my seggen oft oordelẽ/ als ic mijn heere mijn God niet en mishaghe. ¶ Hier is die Commissarius wech. J. (in hem seluẽ sprekende eñ is hem na geuolcht. Den Ypocryt is wech / waer mede sal hy nv aen comen/ hy laet my hier alleen sitten / ende en coemt niet weder/ tis best dat ick na volge/ ende daer by ga/ om te sien wat daer te doẽ is. Ruwaert. Och och/ watten verdsolden mensch hebben wy hier onderhanden. Een ander. Hebt ghy v ghebiecht. Jan. ia ick. Een ander. Zijt ghy gheabsolueert? Jan. Neen ick. Een ander. Waerom dat. Jan.

Vraecht mijn heer dat / waerom hy my die absolutie weygherde / ick en machse hē niet benemen. Een ander. Waerom en hebt ghi hem niet gheabsolueert. Ku. Magister noster / hy en woude niet te deghe biechten / hy sprack zijn biecht int gemeen / gelijc die ketters ghemeenlijck doen. Een ander. Weet ghy niet dat ghy steruen moet / waerom en spreect ghi v biecht dan niet / als ander menschen doen. Jan. Ick hebbe gebiecht / ende ick weet wie mijn biechten ontfangen heeft ende gheabsolueert heeft. Een ander. Veracht ghy dan die absolutie / ende laet ghy v duncken dat v sonden vergheuen worden sonder des Priesters machte. Jan. Ick en heb niet ghesept dat ick yemants absolutie versmade. Een ander. Wie sal dan v sonden vergheuen / als ghy ter doot sult gaen. Jan. Dat Lam Gods / dat daer wt doet die sonden des werelts / die onse crancheden ge dragen heeft / ende voor ons sonden een eewighe sacrificie gheoffert ende ghewordeu is. Een ander. Wat gaen wy maken / dit is een vreemt dinck / dat een mensch aldus versteent blijft / daer en is gheen hoep in v. Een ander. Hebt ghi also groot wederstoot in v leuen. Jan van Woorden. Ja ic / gelijc die Apostolen deden. Een ander. En lust v hier niet langer te leuen / dat ghy de doot begheert / wat verdriet hebt ghy int leuen / oft

wat

wat saeck. Jan. Tleuen en is mijn vleesch niet verdrietelijck/maer Christus leert my dat ick tleuen hier moet verliesen / om dat te vinden int eewich leuē/ten baet eē men-sche niet dat hy die gheheele werelt winne/ eñ zijn siele schade dede eñ verloze. Een an-der. Hebt ghy ooc v ouders lief. J. Ja ic/en soude ic niet. Eē ander. Dat en schijnt niet wel/want ghy en wert niet eens met haer beweghen in haer groot lijden/dat sy om v hebben. Eñ ghy moet wel wreet zijn / dat ghy ter auontuerē een oorsaec sult zijn/als ghy v laet bernen tot haerder groter schan de eñ eewich verdriet / twelck ghy wel be-schutten mocht. Jan. Voorwaer ick hebbe mijn ouders lief / maer alsoo lief niet / dat ick daerom Christum wil lochenen / want Christus sept seluer: Wie vader eñ moeder liever heeft dan my / die en is mijns niet waerdich. Hoe dattet met mijn ouders gaen sal/dat beueel ick God almachtich/ want hy die sorge voor haer heeft opgeno-mē. Een ander. Hebt ghy oock v huysvrou we lief. J. Trouwē ia ic. Een ander. Waer om roept ghy dan aldus om te steruen / ic peynse dat ghy in haer eē weersien gecregē hebt/want sy out is van iaren / eñ dat ghy daerom lieuer hebt te steruen dan weder te comē by haer. Jā van Woorden. Jc bemin ne mijn huysvrouwe indē Heere/als dat be

hoort/eñ nae den raet Pauli/soo hebbe ick een huysvrouwe oft icse niet en hadde/ alst Gods eer gelt/soo wil ickse gaer laten. Ee ander. Doen ghi een huysvrou troude/doe behoorde ghy een ionghe te trouwen / om daer kinderkēs by te winnē. J. Hoe qualijcken machmen v wat te pas doen. Jn dien ick een ionck vrou getrout hadde/soo soude ghy dat werck gecalumnieert hebben / als dat ick onnut vleesch gehadt hadde/ nv en moecht ghy dat niet segghen. Ende dat ick een ryc/oft ionc/oft schoone/oft een machtighe/edele ghetrout hadde/ soo soude ghy noch een ander saeck vinden. ¶ Een ander. Eñ oft wy v vry lietē / sout ghy weder tot v huysvrouwe willen comen. Jan. Ja ic in alle manieren. ¶ Een ander. Sout ghy niet seer verblijt zijn/ dat wy v hier wt slosten. Jan. Jn diē ghijt dede ic soudet v danc weten/eñ doet ghijt niet ic bē te vredē/ ooc hoe dattet gaet het gaet my al wel/ick ben den wille Gods bereyt. ¶ Een ander. Oft wy v huysvrou van Woordē hier lieten comen/sout ghy wel met haer willen spreken. Jan van Woorden. Ja ick mochtet my gebueren. ¶ Een ander. Oft wijse by v lieten comen / soudt ghy wel met haer willen sterven. Jan van Woorden. Wat hebt ghy al malle vraghen/mocht ick by haer comē/ ic woudet wel/en mach ic ooc niet/ick bē te

vreden,

vrede. Een ander. V wijf sal hier van dage wesen/oft ick geloof dat sy hier al is / daer om vblijt v. J. Ghy weet wat ghi te doene hebt. Ee andere. Ghi hebt ons geseyt/ dat ghi een huysvrou getrout hebt/ om dat ghi sonder wijf niet leuen en moecht/ wat ghy seer ghebrant wert. En om dattet beter is te trouwe/ da te barne/ is v een huysvrouwe so nootsakelick als ghy segt / soo hebt ghyse een half iaer dat ghy geuange zijt ge weest qualicken moghen deruen/ende hebt ghy dit half iaer sonder huysvrouwe moge zijn/ al hielden wy v hier noch een half iaer ghevangen / soo sout ghy noch wel sonder huysvrou moghen zijn. J. Meent ghy luyden dat God soo wreet is als ghy zijt/hi en slaet met geen twee roeden / hy en laet ons niet tepteren boue ons macht/want hy tep teert die temptatie selue dat wy die mogen verdragen. God heeft mijn geuangenissen aenghesien. En heeft door zijn genade mijn vleesch onderworpe / want my de remedie mijs huysvrouwes niet gebuere en mocht/ niet te min ick heb noch vianden genoech/ daer ick teghens vechten moet/ gelijc Vrias Dauids Capiteyn dede. Ick hadde ooc al eenen grooten strijt/ eer ick v hooge personagien en heerlijc gelaet mochte verwinnen en verachten/ende noch heb ick al veel daer ick noch tegens vechten moet/niet te

 min

min ick betrou Christo Jesu onsen salich-
maecker hy heeft de werelt al verwonnen.
God si gebenedijt. Eē ander. Ghi en hebt
noyt gedaen dat ander wel doen / om son-
der wijf te zijn/ wat soude v meer letten dā
die andere. J. God weet oft sy al reyn zijn/
die onbeuleet van vrouwen zijn/ eñ ghy mi
Heeren wetet selue al wel/ o hoe schoō ghy
v voor die menschen toont/ ic sorch ooc vā
dese costelijcke onreyne clooster maechden
eñ van dat Sodomijtsch gebroet tspel dat
ter omgaet. Aldus en laet ons seluen niet
rechtueerdich voor den menschen maken/
wy en mogen God niet bespottē/ want hy
doorsiet der herten. Een ander. Jck wilde
dat ghy by den duyuel geslapen hadt doen
ghy by v wijf sliept/ oft ick hadt lieuer ghe
hadt / dat ghy met die hoerē te doē hadt ge
hat/ doē ghy eerst met v wijf te doē hebt ge
hadt/ soo veel speels hebt ghi ons gemaect.
J. Tfy v/ schaemt v alsulcken woorden te
spreken/ zijt ghy een geleert man/ hoe blas-
phemeert ghy Gods woort alsoo leelijckē/
ick schaems mi van uwent wegē. C. Seyt
Heer Jan/ ghy verstaet mijns hertē woort
al qualickē/ dit is mijn meyninge/ hadt ghy
metten duyuel oft ander hoeren te doen ge-
hadt/ soo soude ghy wel bekennen dat ghy
qualijcken ghedaen hadt/ eñ als ghy v mis-
daet bekēnet eñ belgt/ so zijt ghy waerdich
om

om verghiffenis te crijghen / maer nv en
maect ghy geen conscientie dat ghy by een
wijf geslapen hebt/eñ dat meer is/ghy segt
datment met God wel doen mach/eñ daer
om ist dat ghy qualicker doet/dan oft ghy
dander gedaen hadt. J. Moecht ghy v sakē
alsoo voor God verantwoorden eñ beleg-
ghen/soo staet ghy wel/ twoort Gods dat
ick v alleen gheleert heb/ dat sal teghens v
conscientie hier namaels oordeel geuē / tot
differencie eñ wraec vā mijnder onnoselheyt/
ick bē onschuldich vā v verdoemenisse/wāt
ghy twoort Gods verwerpt / eñ oock ver-
uolcht. Een ander. Brengt hē weder bouē/
en laet ons gaen. ¶ Hier hebben sy noch
twee dagen met hem gedisputeert vā welc-
ken men niet en weet/ want hy in eē beslo-
ten gheuanckenis gelept was/daer hy nie-
mant meer en moechte zijn sake te kennen
gheuen/maer is volstandich ghebleuē/also
als ghy hier na hooren sult in die executie
die ouer hem ghedaen is int eynde van zijn
doodt/wanneer hy verbrandt wort / waer
af veel menschen ghetuygenisse geuen/ diet
gesien eñ gehoort hebben/eñ begint aldus:
¶ Want veel luyden verlangt hebben om
nieuwe tijdinghe te hooren/soo laet ick een
yeghelijcken weten van die iustitie die welc
ke den vijftiendē in Septēber. Anno xv.c.
en vijfentwintich gebuert is/vā eē Priester
ghe-

ghenaemt Heer Jan van Woorden. Die welcken beteghen was dat hy zijn trouwe ghegeuen hadde een vrouwe persoon. Ende zijn alle beyde gheuanghen ghebrocht van Woorden / ende geleuert inden Haghe op de voorpoorte vanden houe van Hollãt / daer nae is dese Priester ter presentien van den raet van Hollant tot diuersche stonden / vã meester Claes de montibus / Goetscalck Rosemont / ende Ruwaert van Enchuse geexamineert / persisterende altoos in zijn opinie / hier nae verclaert / so is voor die sael ghemaeckt een stellagie lanck xl. voetẽ / staende Zuyden ende Noorden aen drie siden met bancken / ende inden middel een preecstoel / ende aen die Zuyde een manier van outaer. Ende op den xv. dach als bouen / ontrent ix. vren voor die noene / so zijn op dese stellagie ghecomen / die Bisscop van Palarnen / twee heeren vanden secreten raet der stadt van Hollant / die President met anderen raetsheerẽ / ende den Griffier / eñ zijn gaen sitten beneuen aẽdẽ preecstoel / daer nae is daer oock gecomen die Suffragaen van Vtrecht / die Abt van Egmont / met noch twee Prelaten gheabitueert in Cappen / miters / staffen ende ringẽ / daer nae die Doctorẽ hier bouẽ verclaert / Suikcrop / Dofficial van Vtrecht / met drie Be kens als vanden Hagehoorne ende Naeltwijc

wijf/oock geabitueert met ouerrocken ende beffen/daer nae die President van Gonen.ij.raetsheeren van Hollant/ende Procuruer generael/daer nae heer Jan/ gheabitueert als een Subdiaken Diaken/ende Priester/hebbende ouer den alf twee rocken ende een Casuffel/ende hy is ghegaen om die noortsyde voor den raet van Hollant/ende hem is daer ghebracht een kelck/ende is daermede ghegaen totten voorschreuen outaer/daer na is hy gaen sitten mettē aensicht nae den Bisschop/ende metten rugge nae tvolck/ende daer is een grauwe broeder op den stoel gecomen preken/ende voor zijn theme genomen. Et nunc scio fratres/quia per ignorantiam fecistis/penitemini enim vt deleantur peccata vestra/Actuum iij. Ende nv weet ick lieue broeders/dz ghy dit onwetende ghedaen hebt/daerom doet boete op dat v sonden moghen werden vergeuen. Ende heeft oock verhaelt onder tsermoen die errores vanden voorschreuē Jā/waer af dat eerste was/dat die Paus niet en was vicarius Christi/ende dat hy niet meerder en was dan die ander Apostelen/dat hy niemant verbinden en mocht/ende dat menschen insettinghen niemant verbinden en mochten tot sonden/datmē des vrijdaechs wel vleesch eeten mochte sonder sonde/ende dat eē Priester wel een wijf moch-

te

te trouwen / eñ op haer slapen sonder son-
de/ dat desen Heer Jan gheweest hadde te
Wittenburch teghen tghebot vanden Key-
ser/ na dat Luther ghedeclareert was voor
een ketter/eñ hadde daer zijn lessen ofte ser
monen ghehoort/dat hy Tutrecht geaccu-
seert hadde gheweest van ketterie/ende al-
daer ghesworen die articulen niet meer te
sustineren/het welck hy nu weder ghedaen
hadde/die niemāt schuldich en was heyme-
lijcke sonden te biechten/dat een waerlijck
mensch hebbende den heylighen geest/ mocht
te tsacrament des outaers consacrerē/ seg-
gende dat dese heer Jan meer erroren had-
de/maer en verclaerde die niet. Hoorende
heer Jan dese voorschreuen puncten/ heeft
op sommighe als vanden eet/ende vā Wit-
tenburch / ende op sommighe meer ander
geantwoort/segghende: Ten is niet waer.
Ende als tsermoen wt was / heeft hy ghe-
seyt: Laet my nu maer wat segghen/keerē-
de hē totten volcke/ende seyde: Broeders/
siet hoe ghewoldelijcken wort Antechrist
gheloof nu voorghestelt. Ende hem gheseyt
wesende dat hy swijghen soude / heeft ghe-
seyt: Dit is tlaetste gherechte / eñ heeft hem
om ghekeert totten Bisschop/ende is aldaer
ghedegradeert met solemniteyten / zijn vin
gheren zijn reyn ghewasschen/ zijn haer af-
ghescho ren/eñ is door die sentencie vanden
Pris

drie voorschreuen Doctoren ghedelegeert/ a Papa ghedeclareert hereticus/ & tradendus curie seculari. Welcke sentencie pronōcieerde die Officael voorschreuen /wesende in die handen van die waerlichept / ende zijn cleederen zijn hem wtghedaen/ ende eē gheelen rock aenghedaen / met een gheele bonette op zijn hooft. Daer nae zijn die gheestelijcke heeren van die stellagy ghegaē/eñ heer Jan is gebrocht bp dē raet vā Hollant/bi den welckē hy ghecondemneert wort te vier/hebbēde die sentencie/begā hi te singen/Te Deum laudamus/ maer hem wort gesept dat hy swyghen soude/ ende is ghelept van die stellagye na dat scauot/comende by die poorte/heuet hy die geuangē toe geroepen. Jck gaen voor. Eñ si hebben gheantwoort. Onse broeder strijt vromelijck/wy sullē v volgen/ende hebben begonnen te singhen / Te Deum laudamus/ ende was soo blijdelijck / als oft hy ter bruploft ghegaen hadde. Commende op het schauot / soo werdt hy aldaer ghebonden aen eenen staeck om ghewrocht te wordē. Ende die Buel hem biddende om verghiffenisse / heeft ghesept : tis v al vergheuen / God wilt hem verghenen diet my doet / want sy en weten niet wat sy doen / ende heeft ghesept : O Heere ontfanct mijnen geest. Ende ter wijlen dat die

Buel

Snel die coerde stelde aen zijnen hals/so las hy den Psalm: In v Heere heb ick gehoept/ ende inder eewicheyt en sal ick niet be schaemt wordē. Ghewozcht zijnde/ heeft zijn handen so veel als moghe lyck scheen by een ghebzacht/ ende op gheheuen/ende al- so met buscruyt ende vier/te puluer ver brant.

Wat macht schaden
Ick hebt ghewaecht.

O God verlost die geuangen.

